

AZERI DEFENCE

CƏNUB QAFQAZ ORDULARINDA

snayper tüfəngləri

Azərbaycan
Silahlı
Qüvvələri

96

Artilleriya təsbit
sistemləri

DİKEY RÜZGAR TÜNELİ (DRT)

ELEKTRONİK UÇUŞ ÇANTASI (EFB)

SAVUNMA TEKNOLOJİLERİ MÜHENDİSLİK VE TİC. A.Ş.

Bilkent Cyber Park E Blok 5.Cadde No 6/A

06800 Bilkent-Çankaya Ankara / Türkiye

Tel: +90 312 266 35 50 Fax: +90 312 266 35 51

e-mail: info@stm.com.tr www.stm.com.tr

ADEX 2014

Azerbaijan Defence Exhibition

1-ci AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ MÜDAFİƏ SƏNAYESİ SƏRGİSİ

11-13 Sentyabr 2014
BAKİ, AZƏRBAYCAN

www.adex2014.com

DƏSTƏK

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MÜDAFİƏ NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MÜDAFİƏ SƏNAYESİ NAZİRLİYİ

TƏŞKİLATÇILAR

TEL.: +99412 404 10 00; FAKS: +99412 404 10 01
E-mail: adex@iteca.az

OCC taboru qiymətləndirildi

10

"Şimşək" universal döyüş modulu

14

Helikopter PUA-lar

37

Azərbaycan Silahlı Qüvvələri -96..... 6

S-300 komplekslərinin təlim keçirilib .. 10

OCC taboru qiymətləndirildi..... 10

Naxçıvan Ordusuna
yeni avtomobillər verilib..... 11

Müdafiə sənayesi naziri BMA-nın
həqiqi üzvü seçildi 11

Dəniz təhlükəsizliyinə diqqət artır..... 11

Azərbaycan UVZ-dən yeni texnikalar alır..12

Silahlı Qüvvələrin İnkişaf Proqramı hazırlanıb..12

"Şimşək" universal döyüş modulu 13

Ordu üçün mütəxəssis
hazırlığı işi təkmilləşdirilir..... 15

KADEX-2014 III beynəlxalq
hərbi-texniki əmlak sərgisi..... 20

Kazakhstan Engineering müdafiə
sahəsində iddialı addımlayır 30

İlk ATAQ-lar silahlanmaya qəbul edildi..... 35

İranın yeni raketləri təqdim olundu 35

Xüsusi təyinatlılar üçün səssiz minaatan... 36

FLIR-dən snayperlər üçün
yeni termal nişangah 36

Helikopter PUA-lar..... 37

Artilleriya təsbit sistemləri 40

ASELSAN atəş dəstək sistemləri 44

Cənubi Qafqaz ordularında
snayper tüfəngləri..... 47

AZERI DEFENCE

Hərbi-texnoloji jurnal

№ 03 (11)

Baş redaktor

Rəşad SÜLEYMANOV

Yayım müdiri

Ramil Məmmədli

Tel: (+994 55) 667 5072

E-mail: azeridefence@gmail.com
editor@azeridefence.com

Ünvan: Bakı şəhəri, B. Bağırova
küçəsi, 14

Türkiyə təmsilçiliyi

ETKİLESİM Grafik Tasarım ve
Tanıtım Hizmetleri Ltd.Şti.

Hoşdere Cad. Halit Ziya Sk. No: 26/3
Çankaya, 06540 Ankara – TÜRKİYE

Tel: +90 312, 441 71 93

Fax: +90 312, 439 71 94

azeridefence-tr@etkilesimltd.com

Jurnal Ədliyyə Nazirliyində dövlət
qeydiyyatına alınıb. №3632

Azərbaycan Respublikası Vergilər
Nazirliyi tərəfindən 21 iyun 2012-ci
ildə dövlət qeydiyyatına alınıb

AZERI DEFENCE MMC

Qeydiyyat nömrəsi

(VÖEN): 1302929491

Tiraj: 1500

Jurnalda AzərTAc, ARMS-TASS,
Army Technology agentliklərinin
xəbərlərindən istifadə olunur.
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi uyğun gəlməyə bilər.

Reklam materiallarına görə
AZERI DEFENCE jurnalının
redaksiyası məsuliyyət daşıyır.

Materiallardan istifadə
zamanı istinad zəruridir.

Qiyməti: 5 manat

Qapaq fotosu:

Qapaq fotosu "Yalquzaq"
snayper tufəngi © MSN

Redaktordan

Dəyərli oxucu

Bu gün Azərbaycan Silahlı Qüvvələri sürətli modernləşmə prosesini yaşayır. Son 5 ildə büdcədən hər il müdafiə sektoruna 3 milyard ABŞ dollarından artıq vəsait yönəldən Azərbaycan hökuməti Silahlı Qüvvələrin texniki imkanlarının yenilənməsi, kadr hazırlığı, hərbi qulluqçuların sosial şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm proqramlar reallaşdırmaqdadır. Hazırda bu proses xarici satınalmalar, ölkə daxilində istehsal və modernləşmə formasında həyata keçirilir. Hərbi paradlarda və bir neçə gün öncə keçirilən hərbi təlimlərdə Silahlı Qüvvələrimizin qazandığı imkanlar bir daha dünyaya nümayiş olundu.

Artilleriya sahəsində

Azərbaycan 2001-2013-cü illərdə Rusiyadan 500 ədəd, Ukraynadan 298 ədəd, Belarusdan 132 ədəd, İsraildən 50-yə yaxın, Türkiyədən 60-dan çox, Bolqarıstandan 36, Bosniya və Herseqovinadan 10 ədəd müxtəlif çaplı artilleriya sistemləri satın alıb. Azərbaycanın sahib olduğu artilleriya sistemləri arasında 9A52 "Smerç", T-122 "Sakarya", T-300 "Kasırğa", LAR-160, "Lynx Qrad", "Lynx EXTRA", TOS-1A "Solntsepyok" tipli reaktiv atəş sistemi, 9P129-1M "Toçka-U" taktik raket kompleksi, 2S1 "Qvozduka", 2S3 "Akatsiya", 2S19 "Msta-S", 2S31 "Vena" özünəməxsus haubitsaları yer alır.

Tank və zirehli texnika sahəsində

BMT-yə təqdim olunmuş hesabatlarla və açıqlanan digər məlumatlara görə, Azərbaycan 2001-2013-cü illərdə Rusiyadan 100 ədəd T-90S, 62 ədəd T-72 tankı, 100 ədəd BMP-3M piyadaların döyüş maşını, 20 ədəd BTR-80, 4 ədəd MTU-90M tank körpüsə, 4 ədəd TMM-6 üzən körpü, 3 ədəd İMR-3M mühəndis maşını, Belarusdan 159 ədəd T-72 tankı, 60 ədəd BTR-70, Ukraynadan 48 ədəd T-72 tankı, 2 ədəd BMP-1, 3 ədəd BTR-3U, 150 ədəd BTR-70, 17 ədəd BTS-5B, Türkiyədən 150-dən artıq "Cobra" və ZPT, İsraildən "Storm Sufa" maşını satın alınıb.

Azərbaycan həmçinin MSN-in CAR-ın "Paramount Group" şirkəti ilə birgə istehsal etdiyi "Matador" və "Marauder" tipli minaya qarşı qorunmalı nəqliyyat vasitələrini (MRAP) silahlanmaya qəbul edib.

Aviasiya və HHM sahəsində

Ötən dövrdə Azərbaycan müxtəlif ölkələrdən 52 ədəd döyüş və təlim təyyarəsi (Belarus – 11 ədəd Su-25, Gürcüstan – 13 ədəd Su-25, Ukrayna 16 ədəd MiQ-29, 12 ədəd L-39), Rusiyadan 1 amfibiya (Be-200ÇS), 80 helikopter (Ukrayna -12 ədəd Mi-24, Rusiya – 24 ədəd Mi-35M, 40 ədəd Mi-8/Mi-17/17V1, 4 ədəd Ka-32), 40-a yaxın pilotsuz uçuş aparatı (İsraildən və yerli istehsal), Rusiyadan 2 divizion S-300 PMU-2 "Favorit" (SA-10 Grumble), Ukraynadan 80K6M radiolokasiya stansiyası, 10 ədəd 9P58M "Strela-3" daşıyan ZRK kompleksi, Belarusdan "Buk-MB" (SA-11 Gadfly) zenit-raket kompleksləri (ZRK), İsraildən "Barak-8" zenit-raket kompleksi, EL/M-2080 "Green Pine" radar sistemi, habelə Ukrayna və Rusiyadan çox sayda daşınan zenit-raketləri alıb.

Bütün bunlar Azərbaycan Ordusunun qısa bir zamanda əldə etdiyi imkanların bir hissəsidir.

Qədim bir deyim var: sülh istəyirsənsə, müharibəyə hazır olmalısən.

Ümid edirik ki, Silahlı Qüvvələrimiz torpaqlarımızı işğaldan azad edəcək və bayrağımızı tarixi torpaqlarımızda yenidən qaldıracaq.

Uğurlar bizimlə olsun!

Azərbaycan Silahlı Qüvvələri -

İyunun 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Müdafiə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunlarının və Dövlət Sərhəd Xidmətinin birləşmə və hissələrinin irimiqyaslı birgə əməliyyat-taktiki təlimləri keçirilib. Təlimlərdə "Azərbaycan Respublikası ərazisinin müdafiəsi və təcavüzkarın məğlubiyyətə uğradılması məqsədi ilə Silahlı Qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin birgə fəaliyyətinin planlaşdırılması və təşkili. Dövlət sərhədinin mühafizəsi və müdafiəsi. Əks-hücuma keçməklə təcavüzkarın əsas qüvvələrinin darmadağın edilməsi" mövzusunda məsələlər işlənilib.

Ordu döyüşə hazırdır

Təlim mərkəzinə gələn Azərbaycan prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevə müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov raport verdikdən sonra prezident birgə əməliyyat-taktiki təlimdə nümayiş etdiriləcək təlim yerlərinin ümumi sxemi barədə məlumatlandırılıb. Sonra dövlət başçısına Azərbaycan Ordusunun yeni, ən müasir standartlara cavab verən hərbi texnika, silah və sursatları təqdim olunub.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin texnika, silah və sursatlarına baxışdan sonra ilk olaraq yeni silah sistemlərinin nümunəvi atışlar gerçəkləşdirilib. Dövlət başçısı əvvəlcə Hərbi Hava Qüvvələrinin silahlanmasına yeni daxil olmuş "Buk-MB" zenit-raket kompleksinin atış prosesini izləyib. Prezidentə məlumat verilib ki, "Buk-MB" kompleksi orta mənzilli zenit-raket sistemlərinə aiddir, hərəkətli qoşun qruplaşmalarını, mühüm hərbi və mülki obyektləri, yaxud belə obyektlər qrupunu hava zərbələrindən müdafiə etmək üçün təyin edilib. Həmin qurğu

düşmənin intensiv radioelektron və atəş təsiri şəraitində, hündürlük və sürətin geniş diapazonlarında pilotlu və pilot-suz hava hücumu vasitələrini, o cümlədən ballistik raketləri məhv etmək imkanına malikdir.

Sonra Ali Baş Komandan artilleriya sistemlərinin nümunəvi atışlarına baxıb. Artilleriyaçılar tərəfindən 82 millimetrlik 2B24 minaatanı, 120 millimetrlik daşınan 2S12 "Sanı" minaatanı və 152 millimetrlik 2S19 "Msta-S" özüyəriyən haubitsalarından şərti hədəflərə qarşı dəqiq atəşlər yerinə yetiriblər.

96

Prezident İlham Əliyev 306 millimetrlilik "Extra" yüksək dəqiqlikli raket kompleksinin atışını da izləyib. Dövlətimizin başçısına məlumat verilib ki, kompleksin start mövqeyi onun üçün təyin edilmiş hədəfdən 42 kilometr uzaqlıqda

yerləşir. Qurğunun maksimal atış məsafəsi 150 kilometrdir.

Ali Baş Komandana "Spike" tank əleyhinə idarəolunan raket kompleksinin imkanları da nümayiş etdirilib. Daha sonra Azərbaycan Ordusunun silahlanmasına yeni daxil olmuş BMP-3 piyadaların döyüş maşını və T-90S tanklarından təşkil edilmiş iki zirehli qrupun nümunəvi atışı icra olunub. Prezident həmçinin mina sahəsindən "Pomins-2" sistemi vasitəsi ilə partlayış üsulu ilə keçidin açılması prosesini izləyib.

Çox missiyalı təlim

Ümumilikdə Müdafiə Nazirliyi, Daxili Qoşunlar və Dövlət Sərhəd Xidmətindən 4000 nəfərədək şəxsi heyətin qatıldığı təlimə 80 tank, 100-dək zirehli döyüş maşını, 80-ə qədər artilleriya sistemləri, 10 döyüş təyyarəsi, 20-dək döyüş və nəqliyyat-döyüş helikopteri cəlb edilib.

Təlimlərin rəhbərliyi tərəfindən qarşıya aşağıdakı məqsədlər qoyulub və yerinə yetirilib:

1. Müdafiə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi Daxili Qoşunlarının və Dövlət Sərhəd Xidmətinin birləşmə, hissə və bölmələrinin ərazi müdafiəsi çərçivəsində birgə döyüş tətbiqinin planlaşdırılması və qarşılıqlı əlaqənin təşkili üzrə müxtəlif səviyyələrdə qərarqahlar arasında koordinasiyanın təmin edilməsi.

2. Dövlət sərhədinin mühafizəsi, ərazi müdafiəsinin aparılması və əks-hücum əməliyyatının gedində Silahlı Qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin uzlaşmış fəaliyyətinə nail olunması, birləşmə, hissə və bölmələrin döyüş fəaliyyətinin sinxronlaşdırılması.

3. Silahlı Qüvvələrin və başqa silahlı birləşmələrin birgə döyüş fəaliyyətinin

gedində qoşunların koordinasiyalı şəkildə idarə edilməsi və informasiya mübadiləsinin saxlanılması üzrə qərarqah fəaliyyətinin məşq etdirilməsi.

Əməliyyat-taktiki təlim sərhəd zəstəvasının silahlı basqını dəf etməsi, çevik hərəkət bölüyünün sərhədi gücləndirməsi, Silahlı Qüvvələrin birləşmə və hissələrinin sərhədi ötmə məqsədilə müdafiəyə keçməsi ilə başlayıb. İkinci epizodda Daxili Qoşunların desant əleyhinə ehtiyata təyin edilmiş bölməsi tərəfindən düşmənin taktiki hava desantının təcrid edilərək məhv edilməsi prosesi həyata keçirilib.

Təlimin üçüncü epizodunda genişmiqyaslı əks-hücum əməliyyatının keçirilməsi və düşmənin qüvvələrinin darmadağın edilməsi əksini tapıb. Əks-hücum əməliyyatı artilleriya hazırlığı ilə başlayıb. Artilleriya hazırlığı başa çatdıqdan sonra MiQ-29 qırıcı-bombardmançı, Su-25 hücum təyyarələri, Mi-24 döyüş helikopterləri tərəfindən düşmənin mövqelərinə aviasiya zərbələri endirilib. Düşmənin endirilən aviasiya zərbələri nəticəsində onun dərinlikdəki şərti canlı qüvvəsi və döyüş texnikası məhv edilib, artilleriyası susdurulub və idarəetmə məntəqələri sıradan çıxarılıb.

Təlimlərdə aviasiya zərbələrinin və artilleriya sistemlərinin döyüş atışının praktiki idarə olunması, hava desantının çıxarılması, müxtəlif qoşun növləri və xüsusi qoşunların hücum əməliyyatında tətbiqi məsələləri işlənilib. Birləşmə, hissə və bölmələrin taktiki fəaliyyəti və silah sistemlərinin real atışları həyata keçirilib, müxtəlif güc strukturlarının birləşmə və hissələri arasında qarşılıqlı əlaqənin saxlanılması təmin edilib.

Əməliyyatın növbəti mərhələsində təcavüzkar ölkənin tam məğlubiyyətə uğradılması, onun birləşmə və hissələri-

nin darmadağın edilməsinin başa çatdırılması məqsədi ilə əks-hücum əməliyyatının inkişaf etdirilməsi üzrə təlim sualları işlənib. Bu mərhələdə Silahlı Qüvvələrin təlimlərə cəlb edilən birləşmə və hissələri qoşunların qruplaşmasını həyata keçirir, geri çəkilən düşmən qüvvələrini təqib edərək ona maksimal itki verir. Əməliyyat ehtiyatları avtomobil və dəmir yolu ilə ölkənin dərinliyindən əməliyyat bölgəsinə daşınır. Ehtiyatların döyüş fəaliyyətlərinə qısa zamanda hazırlanmasını təmin etmək məqsədi ilə təlim mərkəzlərində tezlaşdırılmış proqram üzrə döyüş hazırlığı tədbirləri keçirilir.

İrəmiqyaslı birgə əməliyyat-taktiki təlimlərində qarşıya qoyulan bütün məqsədlərə nail olunub. Təlimə cəlb edilən bütün şəxsi heyət yüksək döyüş hazırlığı nümayiş etdirib.

Prezidentin imzaladığı sərəncamla Silahlı Qüvvələrin 5 hərbi qulluqçusu - general-mayor Elşad Babayev, general-mayor Eyvaz Cəfərov, general-mayor Nizam Osmanov, general-mayor Heydər Pirişev və general-mayor Ramiz Təhirov general-leytenant, 6 polkovnik - Fəxrəddin Cəbrayilov, Xəqani Cəbrayilov, Hikmət Həsənov, Vasif Kazımov, İlqar Mazanov və İdris Səfərov general-mayor ali hərbi rütbəsi ilə təltif olunublar. Dövlət başçısının digər sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin, ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılmasında xüsusi xidmətlərinə, xidməti vəzifələrini və hərbi hissənin qarşısında qoyulmuş tapşırıqları yerinə yetirərkən fərqləndiklərinə, hərbi təhsil sahəsində xidmətlərinə görə Silahlı Qüvvələrin 1 hərbi qulluqçusu 2-ci dərəcəli "Vətənə xidmətə görə" ordeni, 8 hərbi qulluqçusu 3-cü dərəcəli "Vətənə xidmətə görə" ordeni, 12 hərbi qulluqçusu "Vətən uğrunda" medalı, 6 hərbi qulluqçusu "İgidliyə görə" medalı, 22 hərbi qulluqçusu "Hərbi xidmətlərə görə" medalı, 2 hərbi qulluqçusu isə "Tərəqqi" medalı ilə təltif edilib.

Ali Baş Komandandan önəmli mesajlar

Təlimdən sonra dövlət başçısının 2014-cü il 24 iyun tarixli müvafiq Sərəncamına uyğun olaraq bir qrup hərbiyə 3-cü dərəcəli "Vətənə xidmətə görə" ordeni, "Vətən uğrunda" və "Hərbi xidmətlərə görə" medalları, eləcə də qiymətli hədiyyələr təqdim olunub. Hərbiçilər qarşısında çıxış edən prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev ordu quruculuğunun Azərbaycan dövlətinin prioriteti olduğunu söyləyib. Prezident qeyd edib ki, son 10 il ərzində Azərbaycanın hərbi xərcləri 20 dəfədən çox artıb və Silahlı Qüvvələrə ayrılmış xərclər Ermənistanın bütün dövlət büdcəsindən təxminən 2 dəfə çoxdur: "Ordumuzda nizam-intizam artır, islahatlar aparılır. Döyüş qabiliyyəti artır, güclənir. Bu gün bizim ordumuz istənilən vəzifəni icra edə bilər və bugünkü təlimlər bunu bir daha nümayiş etdirdi. Ordumuzun uğurlu inkişafı üçün həm maddi-texniki təchizat davam etdiriləcək, eyni zamanda, Silahlı Qüvvələrdə aparılan islahatlar dərinləşəcək.

Bugünkü dünyada daha çox yüksək dəqiqliyə və böyük dağıdıcı qüvvəyə malik olan silahlar üstünlük təşkil edir. Bu silahları biz alırıq və alacağıq. Eyni zamanda, Azərbaycanda son illərdə yerli

istehsal da təşkil edilib. 2005-ci ildən bu günə qədər Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin xətti ilə 900 adda hərbi təyinatlı silah-sursat istehsal olunub. Gələcəkdə biz sursatlarla, texnika ilə özümüzü tam şəkildə təmin etməliyik. Eyni zamanda, ən müasir müxtəlif texnika alınır, alınacaq".

Hərbiçilərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində görülən işlərdən də danışan prezident orduda 20 il qüsursuz xidmət göstərmiş 200 nəfərə dövlət tərəfindən mənzil verildiyini, ilin sonuna qədər veriləcək mənzillərin sayının 500-ə çatacağını vurğulayıb.

Ali Baş Komandan çıxışında Ermənistanla bağlı önəmli mesajlar verib: "Vasitəçilər, ATƏT-in Minsk qrupu münasibətinin sülh yolu ilə həllindən daha çox qarşılıqlı etimad tədbirlərinin gücləndirilməsi ilə məşğuldurlar. Qarşılıqlı etimad tədbirlərinin icrasındakı birinci tədbir erməni silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş torpaqlardan çıxarılmasıdır və danışıqlar mahiyyət üzrə aparılmalıdır. Əfsuslar olsun ki, vasitəçilər danışıqlarda ədalətin bərpa edilməsinə deyil, daha çox müharibənin olmaması ilə bağlı səy göstərirlər. Belə olan halda Azərbaycan ordu quruculuğuna daha da böyük diqqət göstərir, göstərəcək və danışıqlar nəticə verməyə, bizim başqa yolumuz qalmayacaq. Biz çalışırıq ki, məsələ sülh yolu ilə həll edilsin. Ancaq görürük ki, iyirmi il ərzində bu məsələ öz həllini

tapmır. Bu məsələni dondurulmuş vəziyyətdə saxlamaq istəyən qüvvələr, əfsuslar olsun ki, öz niyyətlərinə, öz məqsədlərinə nail olurlar. Biz isə bu vəziyyətlə barışmaq istəmirik və barışmayacağıq. Biz sülh istəyirik. Eyni zamanda, biz torpaqlarımızı, haqq-ədalətin bərpasını istəyirik. Bizim tələbimiz əsaslıdır. Bizim tələbimiz tarixə, beynəlxalq hüquqa və ədalətə əsaslanır. Dağlıq Qarabağ əzəli Azərbaycan torpağıdır. Bu, həmişə belə olub, bu gün belədir və sabah da belə olacaq. Beynəlxalq aləm Dağlıq Qarabağı Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi tanıyır. Heç kim heç vaxt qondarma "Dağlıq Qarabağ respublikası"nı tanımayacaq və Azərbaycan heç vaxt öz ərazisində ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməyəcək. Bu, bizim prinsipial mövqeyimizdir. Biz bu mövqedən bir addım kənara çəkilməyəcəyik".

Prezident bildirib ki, güclənən Azərbaycan Ordusu Ermənistan üçün böyük təhlükə mənbəyidir. Bunu Ermənistanın yüksək vəzifəli rəsmi şəxsləri də etiraf edirlər: "Biz hamımız yaxşı bilirik və operativ məlumat da alırıq ki, Ermənistan ordusu təşviş içindədir. Biz təmas xəttində üstünlüyü tam şəkildə əldə etmişik. Təmas xəttində vəziyyətə tam şəkildə biz nəzarət edirik. Ancaq Azərbaycan dövlətinin sülhsevər siyasəti bu gün sabitliyin qarantıdır. Heç bir kənar qüvvə bu bölgədə sabitliyin qarantı ola bilməz. Heç bir kənar qüvvə bizim iradəmizə təsir edə bilməz.

Biz dəfələrlə mötəbər beynəlxalq kürsülərdən eşidirik ki, məsələ sülh yolu ilə həll olunsun. Amma məsələnin sülh yolu ilə həll olunması bizim iradəmizdən asılıdır. Bunu hamı bilsin. İlk növbədə Ermənistan və bu məsələ ilə məşğul olan vasi

təçilər də bilsinlər ki, ancaq Azərbaycanın sülhsevər mövqeyi bu gün vəziyyəti sülh şəraitində, atəşkəs rejimində saxlaya bilər. Ancaq bizim səbrimiz tükənməz deyil".

Prezident onu da bəyan edib ki, bu gün təmas xəttində əldə edilmiş üstünlük artıq realıqdır: "Bizim əsas vəzifəmiz ərazi bütövlüyümüzün bərpasıdır. İşğal edilmiş torpaqlar ilk növbədə azad olunmalıdır, ondan sonra Dağlıq Qarabağ, - o da işğal edilmiş torpağımızdır, - Azərbaycan nəzarətində olmalıdır. Azərbaycan bayrağı işğal edilmiş bütün şəhərlərdə, o cümlədən Şuşada, Xankəndidə qaldırılmalıdır və qaldırılacaq. Bu, bizim əsas vəzifəmizdir. Biz bu vəzifəyə çatacağıq. Biz hər gün, hər an bu hədəfə yaxınlaşırıq. Bugünkü təlimlər bir daha onu göstərir ki, biz bu hədəfə bir addım da yaxınlaşmışıq".

S-300 komplekslərinin təlim keçirilib

Müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənovun təsdiq etdiyi 2014-cü ilin döyüş hazırlığı planına əsasən Hərbi Hava Qüvvələrinin hava hücumundan müdafiə qoşunlarının S-300 PMU-2 "Favorit" (SA-10 Grumble) zenit - raket kompleksləri hərbi hissəsində təlim keçirilib.

Təlimin əsas məqsədi şəxsi heyətin təlim üzrə olan döyüş tapşırığını düzgün yerinə yetirilməsini müəyyən etmək olub.

Təlimin ssenarisinə əsasən hava məkanını pozan şərti düşmən hədəfləri haqqında informasiya döyüşü idarəetmə məntəqəsinə çatdırılıb. Hədəflər haqqında məlumat divizionlara ötürülərək hədəflər izlənməyə götürülüb. Aşkarlanan hədəflər S-300 zenit raket komplekslərinin şərti atəş ilə şərti düşmən məhv edilib.

Müdafiə naziri general-polkovnik

Zakir Həsənovun təsdiq etdiyi 2014-cü ilin döyüş hazırlığı planına əsasən Müdafiə Nazirliyinin Baş Hərbi İnspeksiya tərəfindən mayın 1-də Hərbi Hava Qüvvələrinin uçuş hazırlığı yoxlanılıb.

Döyüş hazırlıq səviyyəsinin yoxlanılması məqsədilə aviasiya poliqonunda Su-25 tipli döyüş təyyarələrinin tətbiqi

üzrə çalışmalar yerinə yetirilib. Təlim-məşq uçuşlarında müxtəlif aviasiya silahlarından yerüstü hədəflərə atəş açılıb. Döyüş tətbiqi üzrə qiymətləndirmə metodikasına uyğun olaraq, təlimlərdə iştirak edən uçuş heyətinin hazırlığı, praktiki fəaliyyəti və peşəkarlıq səviyyəsi yüksək qiymətləndirilib.

OCC taboru qiymətləndirildi

Qaraheybət Təlim Mərkəzində davam edən NATO-nun Əməliyyat İmkanları Konsepsiyası (ƏİK) proqramı çərçivəsində Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin motoatıcı taborunun 2-ci səviyyəli NATO qiymət-

ləndirməsi üzrə səhra təlimi keçirilib. Təlimin çöl-səhra fazasını izləmək üçün poliqona gələn müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənov, Müdafiə Nazirliyinin rəhbərliyi, o cümlədən qonaq qis-

mində dəvət almış Xorvatiya Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi general Daraqo Lovriç, NATO-nun Türkiyə Respublikasının İzmir şəhərində yerləşən Quru Qoşunları Komandanının müavini general-leytenant Qordon Messenger, həmçinin ölkəmizdə akkreditə olunmuş 20-dən artıq xarici dövlətin hərbi attaşesi Təlim Mərkəzinin Qərargahında olublar.

Əvvəlcə qonaqlara taktiki əməliyyat mərkəzində ön əməliyyat bazası haqqında ümumi məlumat verilib və təlimin ssenarisinə üzrə həyata keçirilən fəaliyyətlər barədə tanışlıq brifinqləri təqdim olunub. Sonra Müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənov və qonaqlar ərazidəki taktiki əməliyyat mərkəzinə gələrək briqada, tabor və bölüklər səviyyəsində şəxsi heyətin hazırlığı ilə tanış olub, səhra təliminin ərazidə praktiki hissəsini izləyiblər.

Ssenariyə əsasən təlimdə iştirak edən 900 nəfərə yaxın şəxsi heyət, 100-dək hərbi texnika və 4 ədəd helikopter 5 sahə üzrə, 117 kriteriyanı həyata keçirib və fəaliyyətin qiymətləndirməsinin 752 sualını yerinə yetiriblər.

Təlim maraqla izlənilib və beynəlxalq müşahidəçilər şəxsi heyətin peşəkarlığını yüksək qiymətləndiriblər.

Naxçıvan Ordusuna yeni avtomobillər verilib

Mayın 19-da Naxçıvan Əlahiddə Ümumqoşun Ordusunun hərbi hissə və birləşmələrinə 11 ədəd "Mitsubishi L-200", 2 ədəd "FIAT" markalı xidməti avtomobil, 2 ədəd "Ford" markalı səyyarı tibbi yardım və 1 ədəd rentgen flüoqrafiya avtomobilləri verilib. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Vəlif Talıbov və Azərbaycanın müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov avtomobillərə baxıblar. Tədbirdə bildirilib ki, yüksək texniki göstəricilərə malik olan "Mitsubishi L-200" markalı avtomobillər muxtar respublikanın relyefinə uyğun olaraq istənilən fəsilə xidməti fəaliyyətin təhlükəsiz və çevik təşkilinə imkan verəcək. "Ford" markalı səyyar tibbi avtomobillərdə stomatoloji və cərrahi avadanlıqlar dəsti quraşdırılıb. Bu da birləşmə və bölmələrdə şəxsi heyətin vaxtılı-vaxtında tibbi müayinədən keçirilməsinə şərait yaradacaq. Səyyar rentgen flüoqrafiya maşını da yüksək texniki göstəricilərə malikdir.

Müdafiə sənayesi naziri BMA-nın həqiqi üzvü seçildi

Moskvada Beynəlxalq Mühəndislik Akademiyasının (BMA) 11 ölkədən 657 üzvün iştirakı ilə ümumi yığıncağı keçirilib. BMA-nın 2013-cü il üzrə işinin yekunlarına dair geniş müzakirələr aparıldığı iclasda Akademiyanın yeni

həqiqi və müxbir üzvləri müəyyənləşdirilib. Azərbaycan Müdafiə Sənayesi Nazirliyindən nazir Yavər Camalov akademiyanın həqiqi üzvü, Optika-Mexanika İstehsalat Birliyinin Baş direktoru Kamal Əsgərov müxbir üzvü seçiliblər.

Dəniz təhlükəsizliyinə diqqət artır

Nazirlər Kabineti Azərbaycan Dövlət Dəniz Administrasiyasının (ARDDA) tabeliyində Dəniz Üzgüçülüynün Təhlükəsizliyi Mərkəzinin yaradılması barədə qərar qəbul edib. Qərara əsasən, Mərkəzin müasir avadanlıq və vasitələrlə təmin edilməsi məqsədi ilə, Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Ehtiyat Fondundan ARDDA-ya 2 565 265 manat məbləğində vəsait ayrılıb.

Sənəddə Mərkəzin fəaliyyət istiqamətləri, hüquq və vəzifələri əksini tapıb. ARDDA tabeliyində Dəniz Üzgüçülüynün Təhlükəsizliyi Mərkəzinin strukturuna Mərkəzin Aparatı, Liman Nəzarəti Mühafizə Xidməti, Uzaq Məsafədən Tanınma və İzləmə Milli Mərkəzi və Bələdçi Xidməti daxildir.

Azərbaycan UVZ-dən yeni texnikalar alır

Rusiyanın "Uralvaqonzavod" Elmi İstehsalat Korporasiyası (UVZ) 2013-cü ilin ortalarından başlayaraq Azərbaycanın sifariş verdiyi hərbi texnikaların çatdırılmasını qrafik üzrə həyata keçirir. Cari il ərzində rəsmi Bakının sifariş verdiyi T-90S tanklarının, TOS-1A "Solntsepyok" ağır odatanların və digər yeni texnikaların mühüm hissəsinin Azərbaycana göndərilməsi planlaşdırılır.

KADEX-2014 sərgisində təmsil olunan UVZ şirkətindən AZERİ DEFENCE-yə verilən məlumata görə, avqust ayında Azərbaycanın sifariş verdiyi İMR-3M mühəndis istehkam maşınlarının ilk partiyası Bakıya yola salınacaq. İlk partiya 3 maşın daxildir və texnikalar Azərbaycana göndərilmək üçün hazırlanır. Bundan sonra isə 3 maşından ibarət ikinci partiya istehsal olunacaq.

UVZ rəsmiləri bununla yanaşı, 2012-ci ildə sifariş verilmiş TOS-1A "Solntsepyok" ağır odatanlarının 6 maşınlaq ikinci partiyasının da Azərbaycana yola salınacağını bildiriblər. Şirkət yetkililərinin sözlərinə görə, Azərbaycan ümumilikdə 18 ədəd TOS-1A sifariş verib və bunun 6-sı 2013-cü ilin iyun ayında Bakıya göndərilib.

Azərbaycanın UVZ-yə sifarişinə 4 maşın MTU-90M tank körpüsələri və 4 ədəd MZKT maşını şəssisi üzərində

TMM-6 üzən körpüsü daxildir. MTU-90M tank körpüsələri T-90 tanklarının şəssisi üzərində istehsal olunub. Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin sifarişinin əsas hissəsini T-90S tankların təşkil etdiyini deyən UVZ yetkililərinin sözlərinə görə, tankların ilk partiyası 2013-cü ilin əvvəllərində Bakıya göndərilib və bu tanklar ilk dəfə ötən ilin iyun ayında Ba-

kıda keçirilmiş hərbi paradda keçid edib. Tank müqaviləsinin həcmində dəyişiklik olub olmayacağına gəlincə, şirkət nümayəndələri hazırda bu istiqamətdə T-90SM modifikasiyası ilə bağlı danışıqların getdiyini vurğulayıblar. Qeyd edək ki, iyunun əvvəlində müqavilə üzrə daha 30 ədəd T-90S tankı Azərbaycana təhvil verilib.

Silahlı Qüvvələrin İnkişaf Proqramı hazırlanıb

26 iyun Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Günü münasibəti ilə "AzərTAC" agentliyinə müsahibəsində müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənov Silahlı Qüvvələrin mövcud durumu və perspektiv planları barədə maraqlı açıqlamalar verib. Son on il ərzində əldə edilmiş silah-sursat və hərbi texnikanın Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərbi pariteti rəsmi Bakının xeyrinə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdiyini deyən nazir yeni silahların, texnikaların, trenajorların alınması, hərbi hissələrə verilməsi istiqamətində işlər aparıldığını söyləyib. Nazirin sözlərinə görə, son dövrdə ordunun silahlanması müasir "Smerç" yayılım atəşli reaktiv sistemləri, "Toçka-U" taktiki raket kompleksləri, "BUK-MB" zenit-raket kompleksləri, T-90S tankları, TOS-1A "Solntsepyok" ağır odatan sistemləri, "Msta-S"

özüyəriyən haubitsaları, özüyəriyən "Pion" topları, o cümlədən ölkəmizdə istehsal olunan "Şahin" və "Qaranquş" ("Orbiter-2M" və "Aerostar") pilotsuz uçuş aparatları qəbul edilib.

Nazir cəbhə bölgəsində yerləşən birleşmələrin müasir döyüş texnikası ilə silahlandırılmasının hərbi hissələrin atəş gücünü və manevr qabiliyyətini artırdığını bildirib: "Silahların yenilənməsi məqsədilə qoşunlara daha müasir minaatan, tank əleyhinə idarə olunan raket, daşınan zenit-raket kompleksləri və müxtəlif markalı qumbaraatanlar verilib. Hərbi Hava Qüvvələrinin aviasiya parkının və hava hücumundan müdafiə sistemlərinin, o cümlədən Hərbi Dəniz Qüvvələri gəmilərinin döyüş hazırlığının artırılması ilə əlaqədar tapşırıqlar yerinə yetirilib. Təyyarəçilərin uçuş hazırlığının təkmil-

ləşdirilməsi məqsədilə uçuşların və praktiki atışların sayı artırılıb. Naxçıvan Muxtar Respublikasının hava hücumundan müdafiəsini təkmilləşdirmək, qoşunların nəqliyyat və tibbi evakuasiya ehtiyaclarını təmin etmək məqsədilə Əlahiddə Ümumqoşun Ordusuna aviasiya texnikası çatdırılıb. Dağlıq şəraitdə hərbi qulluqçulara tibbi yardımın göstərilməsi üçün tırtıllı zirehli reanimobillər alınıb. Ağır yaralı və xəstələrə təcili tibbi yardım göstərilməsini təmin etmək üçün iki sanitar helikopter tam komplektləşdirilib və iki komplekt mobil hərbi hospital açılıb".

Müdafiə naziri Strateji Müdafiə İcmaqlı prosesinin Yekun İcra Sənədinin layihəsi Xarici İşlər Nazirliyinə, Silahlı Qüvvələrin İnkişafı üzrə Dövlət Proqramının layihəsinin isə Nazirlər Kabinetinə təqdim olunduğunu bildirib.

"ŞİMŞƏK"

universal döyüş modulu

Azərbaycan Müdafiə Sənayesi Nazirliyi (MSN) Cənubi Afrika Respublikasında (CAR) fəaliyyət göstərən EWT SA şirkəti ilə hazırladığı "Şimşək" döyüş modulunun ilkin nümunələrinin Bakı Cihazqayırma Zavodu tərəfindən modernləşdirilmiş BTR-70 zirehli transportyorlarının üzərində testləri davam etdirilir. Müxtəlif çaplı silahların daxil edilə biləcəyi bu döyüş modulları xarici analoqlarından özünün universallığı ilə seçilir. Yaxın vaxtlarda "Şimşək" in 30 mm çaplı topla təchiz olunmuş modifikasiyasının da Azərbaycanda testlərinə başlanılması gözlənilir.

Geniş silah seçimi

"Şimşək" döyüş modulunun "Predator" idarə olunan platformasının (PCWP) bazasında hazırlandığını deyən EWT SA şirkətinin İdarə Heyətinin sədri Ceyms Deyin sözlərinə görə, adıçəkilən platformaya istifadəçinin tələb etdiyi müxtəlif çaplı silahlar asan şəkildə inteqrasiya olunur. Operator qısa müddət ərzində sistemi insanlı konfigurasiyadan insan-sız konfigurasiyaya keçirə bilir. Bununla

yanaşı, sistemin insan maşın interfeysini (MMI) çıxararaq avtomobilin istənilən yerində tətbiq etmək mümkündür. "Şimşək" in insanlı konfigurasiyasında operator ətraf ərazini nəzarətdə saxlamaqla və silahları idarə etməklə, özünü daha təbii hiss edir. Bu konfigurasiya üçün "görmə bloku" təklif edilir ki, bundan istifadə etməklə operator ətraf əraziləri birbaşa özü müşahidə edir, vəziyyəti dəyərləndirir və atəş açə bilər.

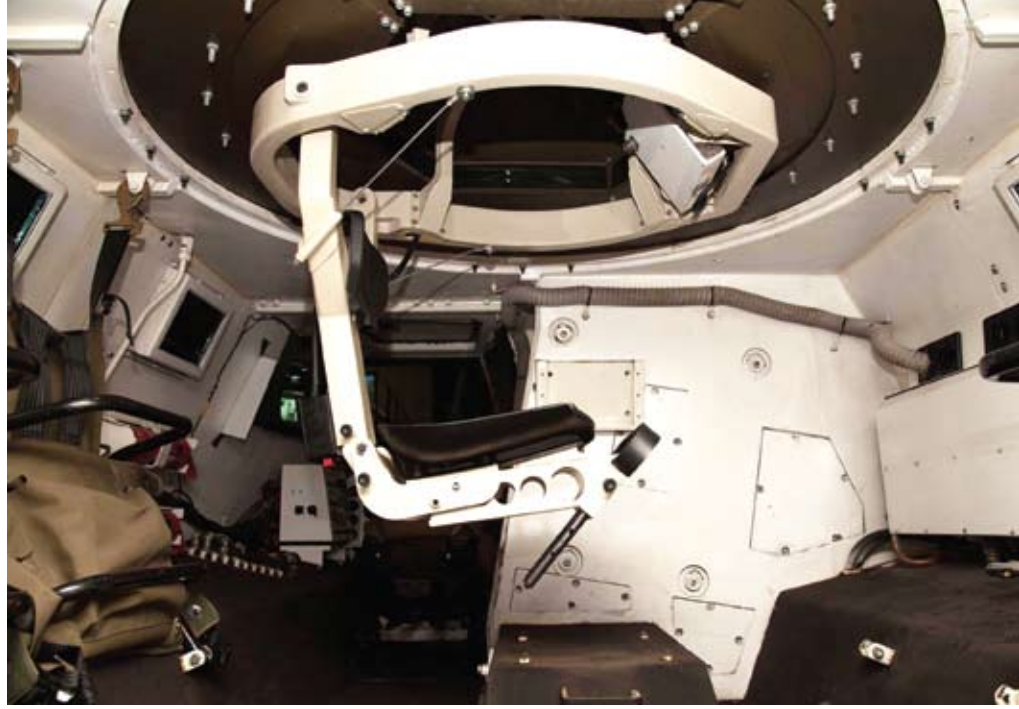
"Şimşək" sisteminə 12.7 – 30 mm

çapda Qərb və Şərq silahları, habelə 40 mm çaplı qumbaraatan, tütü qurğuları daxildir. Müştərilərin istəyinə uyğun olaraq qülləyə bir və ya iki silah quraşdırmaq imkanları var. Standart olaraq qülləyə adətən, əlavə silah kimi 7.62 mm çaplı pulemyot daxil edilir. Müştəri hər bir silahın sursat tutumunu müəyyənləşdirir. Azərbaycanın "Şimşək" qülləsində əsas silah üçün 1000 patron, əlavə silah üçün də 1000 patron müəyyən olunub.

Elektronika və Optika

“Şimşək” sisteminə gündüz kamera-sı, termal kamera, lazer məsafə ölçən, MMİ ilə bağlı elektronika, həmçinin müştərinin istədiyi optik cihazlar daxildir. Xüsusiyyətdən asılı olaraq elektronikanın hər aspekti üçün sazlamlar kifayət qədər rahatdır: ““Şimşək”in böyük görünməsinin səbəbi əsas və əlavə silah üçün 1000 patron tutumudur. Bu qüllə BTR-lərdə mövcud olan STANAG 1 balistik müdafiəsini təmin edirlər. Bununla belə, “Şimşək” kifayət qədər yüngüldür. Tam sistemi ilə birlikdə çəkisi 700 kiloqram təşkil edir. Biz “Şimşək”in geniş spektrli variantları hazırlaması üçün gələcəkdə MSN ilə əməkdaşlıq edəcəyik. Bu da yüngül və yığcam qüllələrin istehsalına imkan verəcək. Hazırda bu istiqamətdə müzakirələrimiz davam edir”.

C. Dey bildirib ki, “Şimşək” unikal və qabaqcıl texnologiyaya əsaslanmaqla istifadəçiyə modulyar imkanlar təqdim edir. Azərbaycanda istehsal ediləcək sistem Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin istifadə etdiyi bir çox Şərq silahlarını dəst-

əkləyəcək, eyni zamanda Müdafiə Sənayesi Nazirliyi tərəfindən ixracı həyata keçiriləcək. BTR-lərdə və digər nəqliyyat

vasitələri üzərində qurulacaq “Şimşək”in dəniz və hava vasitələri üçün nümunələri də hazırlanacaq.

Ordu üçün mütəxəssis hazırlığı təkmilləşdirilir

“Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi” MMC fəaliyyətini genişləndirir

Rəşad Süleymanov

Azərbaycan Respublikası Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin “Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi” MMC-nin yaradılmasının 2 ili tamam olur. “Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi” MMC-nin ötən dövrdə fəaliyyəti və gələcək planlarına qurumun sədri Şahvələd Əliyevlə müsahibəmizdə nəzər salmağa çalışdıq.

- Şahvələd müəllim, söhbətimizə başlarkən əvvəlcə “Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi” MMC-nin yaranma zərurəti və fəaliyyəti barədə məlumat verməyinizi xahiş edirəm.

- Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamına əsasən qüvvəyə minmiş “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunun 10-cu maddəsinə əsasən vətəndaşların xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə hazırlanması nəzərdə tutulur. Bundan əlavə, müvafiq sahələrlə yanaşı, Azərbaycan vətəndaşlarının hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsi, xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə hazırlığı işlərinin təşkili və həyata keçirilməsi dövlət başçısının 13 fevral 2012-ci

il tarixli 593 nömrəli Fərmanı ilə yaradılmış Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin fəaliyyət istiqamətlərinə aid edilib. Məhz həmin prosesin tərkib hissəsi olaraq prezidentin 13 iyul 2012-ci il tarixli 681 nömrəli Fərmanı ilə Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin tabeliyində “Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti yaradılıb. Cəmiyyətin yaradılmasında əsas məqsəd vətəndaşların hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi, idmanın hərbi-tətbiqi növlərinin inkişafı, gənclərin hərbi xidmətə hazırlanması, yeniyetmə və gənclər arasında texniki yaradıcılığın təbliği, çağırış yaşlı gənclərin xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə hazırlanması və vətəndaşların texniki ixtisaslar

üzrə hazırlanması işlərinin yerinə yetirilməsindən ibarətdir.

Beləliklə, cənab prezident İlham Əliyev tərəfindən qəbul olunmuş bu kimi qərarların hər biri müharibə şəraitində olan vətənimizin 17 yaşına çatmış vətəndaşlarının və çağırışçıların xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə daha mükəmməl hazırlığına, onların hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinə, ordumuzun müdafiə qüdrətinin daha da gücləndirilməsinə xidmət edir.

- İki illik fəaliyyəti dövründə “Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi” MMC-nin mövcud infrastrukturunun qurulması və fəaliyyətinin təşkili istiqamətində hansı işlər görüldü?

- Qeyd edim ki, 2013-cü il ərzində Cəmiyyətin Nizamnaməsi müvafiq orqanlar tərəfindən təsdiq olunaraq dövlət qeydiyyatına alınıb. Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti rəisinin müvafiq əmri ilə Cəmiyyətin strukturu, işçilərinin say həddi, əməkhaqqı sistemi müəyyən olunub, ümumi yığıncaq tərəfindən xərclər smetası təsdiq edilib, müşahidə şurasına üzvlər seçilib, Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin razılığı ilə Cəmiyyət sədrinin müvafiq qərarları əsasında rayon və şəhərlərdə Cəmiyyətin 77 filiali yaradılıb, onların Əsasnamələri işlənib hazırlanaraq təsdiq olunub.

Ştat üzrə təyinatlar və kadr islahatları aparılıb, Cəmiyyətin fəaliyyətdə olan filialları dövlət qeydiyyatından keçirilib, normativ-hüquqi baza yaradılıb. Əmək intizamının möhkəmləndirilməsi və iş metodunun təkmilləşdirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər görüldü.

Silahlı Qüvvələr üçün "BC" kateqoriyalı nəqliyyat vasitələri sürücülərinin hazırlanmasına dair kalkulyasiya, nəqliyyat vasitələri sürücülərinin yanacaq və yanacaqsız nəzəri və praktiki hazırlığı qiymətinin hesablanmasına dair kalkulyasiya, həvəskar paraşütçünün hazırlanmasına dair kalkulyasiya, aşpaz hazırlığı üzrə kalkulyasiya, Cəmiyyətin Balakən rayon 1 nömrəli filialında 1 nəfər üçün yataqxananın 1 günlük xərclərinə dair kalkulyasiya, Cəmiyyətin 25 metrlik tir-lərində kiçik çaplı TOZ tüfəngindən atış qiymətinə dair kalkulyasiya hazırlana-

raq, Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti rəisinin qərarı ilə təsdiqlənib. Cəmiyyətin embleminin, Cəmiyyətə məxsus təlim avtomobillərinin atribut və tanınma nişanlarının, Cəmiyyətin işçilərinin xidməti vəsiqəsinin, paraşütçünün şəhadətnaməsinin, paraşütlə tullanırların qeydiyyatı kitabçasının, aşpaz ixtisası üzrə hazırlıq kursunu bitirmə haqqında sertifikatın Əsasnamələri və Təsvirləri işlənib hazırlanaraq, Xidmət rəisi tərəfindən təsdiq edilib. Bir sözlə demək olar ki, Cəmiyyətin fəaliyyətinin tənzimlənməsi üçün bütün isti-

qamətlər üzrə vacib olan rəhbəredici sənədlər hazırlanıb.

Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti rəisinin aidiyyəti dövlət qurumuna müraciəti əsasında "Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi" MMC-nin inzibati binasında məskunlaşmış 3 məcburi köçkün ailəsi yeni mənzillərə köçürüldü.

"Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi" MMC-nin Sabunçu rayon filialının inzibati binası və yardımçı tikililəri əsaslı təmir edilib. Sınıf otaqları müasir tələblərə uyğun təchiz olunub, trenajor və kompüter avadanlıqları ilə təmin edilib. Sürmə təlimi dərslərinin keçirilməsi üçün Rusiyadan 2 ədəd təlim trenajoru alınıb, 25 metrlik atıcılıq tirinin atəş və hədəf nöqtəsi müasir formada təmir və təchiz edilərək istifadəyə verilib.

İstismar müddəti bitmiş və tamamilə yararsız hala düşmüş təlim avtomobilləri Cəmiyyətin Əsasnaməsinə uyğun olaraq Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsinin razılığı əsasında balansdan silinib. Cəmiyyətin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi məqsədi ilə, 1 ədəd "Toyota-Avalon", 1 ədəd "Hyundai-Grandeur", 2 ədəd yeni model "Nissan-Sunny" markalı minik avtomobili və 1 ədəd 2013-cü il buraxılışından olan "Hyundai" markalı avtobus alınaraq istifadəyə verilib.

Aidiyyəti qurumlara müraciət əsasında 5 ədəd paraşüt, 2 ədəd UAZ markalı minik avtomobili, 1 ədəd "QAZ 3110" markalı minik avtomobili, 3 ədəd "ZIL-130" markalı və 3 ədəd QAZ-3308 mar-

bazasında isə demək olar ki, bütövlükdə Sovetlər Birliyi dövründən qalmış texnika və digər vəsaitlər yer alırdı. Həm yeni qəbul edilmiş "Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında" Qanunun tələbləri, həm də maddi-texniki baza baxımından keçmiş KHVTC-nin fəaliyyəti bu günün tələblərinə uyğun gəlmirdi. Bu baxımdan, yeni Qanunun tətbiqi və müasir tələblər baxımından Könnüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyətinin X növbədənəkar Qurultayında qəbul edilmiş qərar təqdirəlayiq addımdır.

Fəaliyyətlərindəki fərq isə "Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi" MMC-nin Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin

kalı yük avtomobilləri əvəzsiz olaraq Cəmiyyətin balansına verilib.

Cəmiyyətin aparıcı mərkəzlərindən olan Balakən rayon 1 nömrəli filialının (Balakən Aviasiya Mərkəzinin) fəaliyyəti bərpa olunub. Filialın balansında olan hər iki ədəd AN-2 təyyarəsində təmir-bərpa işləri aparılıb. Bundan əlavə, filialda tam təchizatlı qonaq evi tikilərək həvəskar paraşütlərin və müdavimlərin istifadəsinə verilib.

Aidiyyəti icra hakimiyyəti orqanlarına müraciət əsasında Cəmiyyətin Sumqayıt şəhərində, eləcə də Qəbələ və Tovuz rayonlarında yeni filialların tikintisi üçün torpaq sahələri ayrılıb. Bakı şəhər Nizami rayon filialının nəzdində isə əlavə olaraq "BC" kateqoriyalı sürücü kadrları hazırlayan kurs yaradılıb.

- Qarşıdakı illər üçün planlarınız nədir? Bu barədə məlumat verməyinizi xahiş edirik.

- Cəmiyyətin fəaliyyət proqramının hazırlanması, daha geniş miqyasda və peşəkar mütəxəssislərin hazırlanması üçün yeni avadanlıqların, texnikaların, təlim vasitələrinin və paraşütlərin alınması, Cəmiyyətin təlim meydançalarının ən müasir texniki avadanlıqlarla təchiz edilməsi, bütün filiallarda əsaslı təmir işlərinin aparılması nəzərdə tutulan işlər sırasındadır.

- "Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi" MMC ilə keçmiş Könnüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyətinin fəaliyyətlərindəki fərq nələrdir?

- İctimai statusa malik olan Könnüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cə-

miyyəti sovet sistemindən miras qalmış Orduya, Aviasiyaya və Donanmaya Könnüllü Yardım Cəmiyyətinin hüquqi varisi olmuşdur. İstər keçmiş sovetlər birliyi dövründə, istərsə də ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra ordumuzun ixtisaslı mütəxəssislərlə təminatında həmin Cəmiyyətin xidmətləri danılmazdır. Sovet dövründə Cəmiyyətin maddi-texniki bazası lotereya satışından gələn gəlir hesabına, SSRİ Müdafiə Nazirliyi və digər müvafiq dövlət orqanlarının köməkliyi ilə formalaşmış və təchiz olunmuşdu. Bunlar Cəmiyyətin saxlanılmasının əsas mənbələri idi. Bu gün Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri ən müasir silah və texnikalarla təchiz olunub. Könnüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyətinin

təbiiyində verilməklə, balansında olan dövlət əmlakına və dövlət statusuna malik olmasıdır.

- Mütəxəssis hazırlığı kursları barədə nələri söyləyə bilərsiniz?

- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 14 may 2014-cü il tarixli 147 nömrəli Qərarı ilə "Xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə vətəndaşların hazırlığını keçirən təhsil müəssisələrinin Siyahısı" təsdiq edilib. Cəmiyyət vətəndaşların texniki ixtisaslar üzrə hazırlığı ilə yanaşı, Silahlı Qüvvələr və qanunvericiliyə uyğun olaraq yaradılmış başqa silahlı birləşmələr üçün 17 yaşına çatmış vətəndaşların və çağırışçıların xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə hazırlığını da həyata keçirir. Xüsusi hərbi ixtisaslar üzrə hazırlıq 53 filialda, vətən-

daşların texniki ixtisaslar üzrə hazırlığı isə 21 filialda aparılır.

- Hazırda "Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi" MMC tərəfindən hansı ixtisaslar üzrə mütəxəssislər hazırlanır?

- Hazırda sürücü, aşpaz və həvəskar paraşütçülərin hazırlığı həyata keçirilir. Ordumuzun sürücü mütəxəssislərə olan tələbatının böyük hissəsi Cəmiyyətimiz tərəfindən təmin edilir. Hazırlıqlar Cəmiyyətin 53 filialında ixtisaslı mütəxəssislər tərəfindən aparılır. Bundan əlavə sifariş əsasında ordumuz üçün aşpaz ixtisası üzrə mütəxəssislər hazırlanır. Bu ixtisas üzrə hazırlıqlar isə peşə liseylərindən müqavilə əsasında cəlb edilmiş peşəkar mütəxəssislər tərəfindən həyata keçirilir.

Aşpaz kursları yalnız Cəmiyyətin Sabunçu, Xaçmaz, Sumqayıt şəhər və rayonlarının 1 nömrəli filiallarında həyata keçirilir. Növbəti mərhələdə sifarişdən asılı olaraq bu kursların Yevlax, Mingəçevir, Gəncə, Tovuz rayon və şəhərlərində təşkil edilməsi nəzərdə tutulur.

Cəmiyyətin əsas fəaliyyət sahələrindən biri də vətəndaşların texniki ixtisaslar üzrə təsərrüfat hesablı hazırlığı işləridir. Qeyd edim ki, Cəmiyyət dövlət büdcəsindən maliyyələşmir, təsərrüfat hesablı olduğu üçün əsas maliyyə bazası da məhz bu sahədən ayırmalar hesabına formalaşır. Vətəndaşların texniki ixtisaslar üzrə hazırlığı planına uyğun olaraq 2013-cü ildə 37725 nəfər sürücü mütəxəssis hazırlanıb ki, bu da son 3 ildə hazırlanan sürücü mütəxəs-

sislərin orta faizi ilə müqayisədə 35 faiz artıqdır.

- Yaxın perspektivdə daha hansı ixtisaslar üzrə mütəxəssislərin hazırlanması nəzərdə tutulur?

- Kinoloq, paraşüt-desant, kəşfiyyatçı və çağırışçılar arasında snayperlərin

hazırlanması üçün kalkulyasiyalar və digər sənədləşmə işləri tamamlanmaq ərəfəsindədir. Artıq bu fənlərin tədrisi üçün xüsusi sinif otaqları da ayrılıb. Yaxın müddətdə həmin ixtisaslar üzrə də mütəxəssislərin hazırlığına başlanılacaq.

- Müasir texnologiyaların tədris prosesində tətbiqi ilə bağlı hansı işlər görülür? Xüsusilə də virtual tədris vasitələrinin (trenajorların) tətbiqi sahəsində.

- Cəmiyyətin Sabunçu rayon filialında ilk belə virtual tədris sinifləri artıq yaradılıb. Burada müdavimlərin yol hərəkəti nişanlarını və onların mənalərini daha yaxşı mənimsəməsi üçün xüsusi tədris proqramları ilə təchiz edilmiş kompüterlər quraşdırılıb. Online imtahan bölmələri vasitəsi ilə imtahanlara daha yüksək səviyyədə hazırlaşa bilmələri üçün internetə çıxışı təmin olunub. Bundan əlavə, filialda müxtəlif markalı avtomat və mexaniki sürət ötürücülü avtomobillərin idarə edilməsini öyrədən trenajorlar quraşdırılıb.

- Orta məktəblərdə çağırışa qədərki hazırlıq dərslərinin keyfiy-

yətinin yüksəldilməsində "Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı Mərkəzi" MMC-nin iştirakı imkanlarını necə görürsünüz? Bununla bağlı hansı planlar var?

- Müvafiq Əsasnaməyə uyğun olaraq ümumi təhsil, ilk peşə-ix-tisas və orta ixtisas təhsili müəssisələrdə gənclərin ibtidai hərbi hazırlığına A Təhsil Nazirliyi və Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti tərəfindən rəhbərlik və nəzarət edilir. Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin müvafiq şöbəsi ilə birgə ümumi təhsil, ilk peşə-ix-tisas və orta ixtisas təhsili müəssisələrində gənclərin çağırışa qədərki hazırlığına yönəlmiş işlər aparılır. Məktəbli gənclərin hərbi-vətənpərvərlik ru-hunda tərbiyəsi işinin daha da gücləndirilməsi, xüsusi mühazirə-lərin keçirilməsi, "Şahin" və "Cəsurlar" hərbi-idman oyunlarında, eyni zamanda Cəmiyyət tərəfindən keçirilmiş hərbi-tətbiqi idman yarışlarında iştirak edən və xüsusi fərqlənən şagirdlərin snayper, kəşfiyyatçı, paraşüt-desant və s. kurslarına cəlb olunması planlaş-dırılan işlərin sırasındadır.

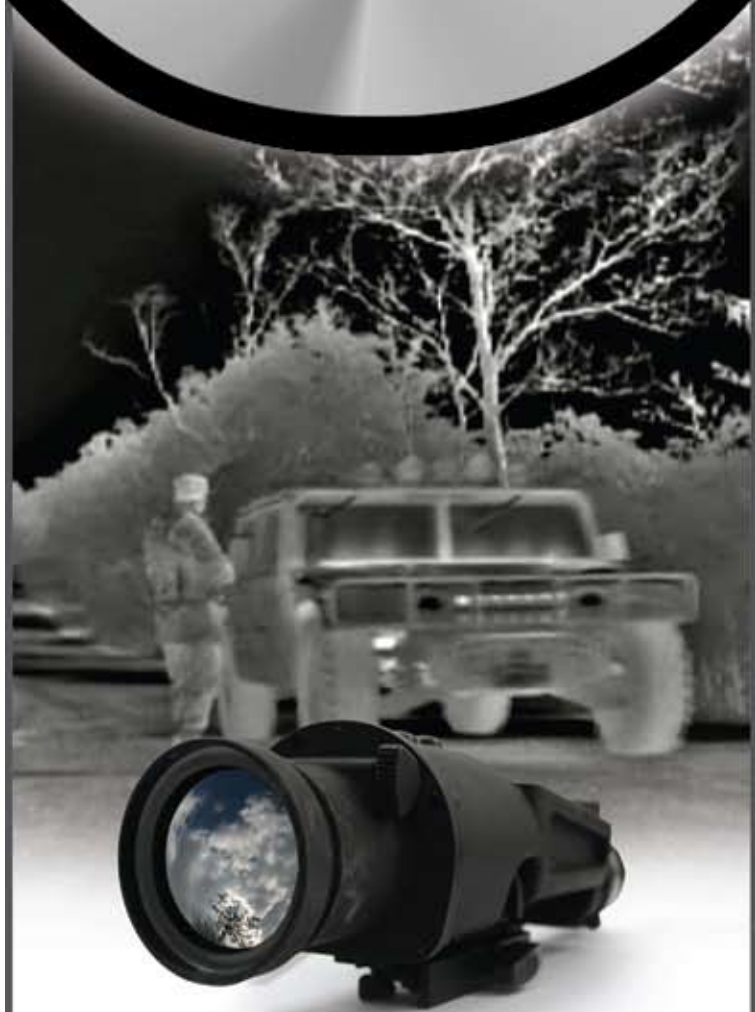
- Cəmiyyətin yeni tədris mərkəzlərinin açılması planları varmı?

- Gələcəkdə xüsusi hərbi ixtisasların siyahısı genişləndiyi halda, ixtisasdan asılı olaraq yeni tədris mərkəzlərinin açılması məsələsi-nə baxıla bilər.

- Qarşıdakı dövr üçün hansısa yeni texnikaların (aviasiya və yərüstü nəqliyyat) alınması gündəlikdə varmı?

- Əlbəttə ki... Cəmiyyətin maliyyə vəziyyətindən asılı olaraq gələcəkdə Rusiya istehsalı olan köhnə təlim avtomobillərinin istis-mardan çıxarılması və yeni müasir tələblərə cavab verən avtonəq-liyyat vasitələrinin alınması planlarımızda yer alır. **AD**

GÜVEN VEREN TEKNOLOJİ

PİTON

Termal Silah Dürbünü

3X Büyütme

X2 ve X4 Elektronik Büyütme

384x288 Dedektör Çözünürlüğü

Programlanabilir Şebeke

Görüntü Dondurma

Polarite Değişimi

1.7Kg Hafif Ağırlık

12 Saat Çalışma Süresi

Opsiyonel Harici Görüntüleme Birimi

aselsan

www.aselsan.com

KADEX-2014

III beynəlxalq hərbi-texniki əmlak sərgisi

Ramil Məmmədli, Rəşad Süleymanov

Mayın 22-dən 25-dək Astanada keçirilmiş KADEX-2014 beynəlxalq hərbi-texniki əmlak sərgisinə 28 ölkədən 300-dən artıq şirkət öz imzasını atdı. Sayca üçüncüsü keçirilən KADEX-in açılış mərasimi Qazaxıstanın və region ölkələrinin yüksək çinli şəxslərinin iştirakı ilə baş tutdu. Sərginin açılış mərasimində Qazaxıstanın baş naziri Kərim Məsimov, müdafiə naziri Serik Axmetov, Rusiya baş nazirinin müavini Dmitri Roqozin, Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının (KTMT) baş katibi Nikolay Bordyuja, bu quruma üzv və qonşu ölkələrin Müdafiə nazirliklərinin nümayəndə heyətləri iştirak ediblər.

Qazaxıstan Silahlı Qüvvələrinin nümunəvi çıxışlarından sonra yüksək vəzifəli qonaqlar sərginin pavilyonlarına baş çəkib, stendlərdə iştirakçı şirkətlərin nümayiş etdirdiyi müasir hərbi-texnoloji avadanlıqlar, silahlar, ağır texnikalar, aviasiya və dəniz vasitələri ilə yaxından tanış olublar. Sərgiyə ziyarətçi kimi qatılan Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin nümayəndələri də yeni texnologiyalarla

tanış olub, müzakirələr aparıblar. Təşkilatçıların açıqladığı məlumata görə, KADEX-2014 sərgisi çərçivəsində imzalanmış razılaşmaların məbləği 2.6 milyard dollar həcmində olub.

KADEX-2014 sərgisində Qazaxıstan ev sahibi olmaqla yanaşı daha çox - 92 şirkətlə iştirak edib. Bu müəssisələrdən ən böyüyü isə "Kazakhstan Engineering" Milli Şirkəti olub. "Kazakhstan Engi-

neering"ə məxsus pavilyonda 87 ədəd texnika sərgilənib. Bunlardan 59-u real, 28-i isə texnikaların maket-prototipi olub. Onların arasında daxili imkanlar hesabına BMP-1 zirehli döyüş maşının bazasında hazırlanmış TMPK və "Puls" maşınları, o cümlədən modernləşdirilmiş ZU-23-2 zenit qurğusu, EC-145 helikopteri, ASELSAN-la birgə istehsal edilən A-340, A360 optik cihazları, Hərbi

Dəniz Qüvvələri üçün müşahidə stansiyaları, 0300 "Bars" layihəli gəminin, sürətli FS-19 və 0210 "Aybar" layihəli patrul katerinin maketi, "İveco" avtomobilinin bazasında hazırlanan "Aspan" PUA idarəetmə məntəqəsi, müasir bədən zirehləri və s. yer alıb. Şirkət həmçinin, T-72 "Şı-ğış" modernləşdirilmiş tankını, ASELSAN şirkəti ilə birgə modernləşdirilmiş BRDM-KZ kəşfiyyat maşını, Fransanın THALES şirkəti ilə birgə istehsal edilən "Nur" radarını, İspaniyanın "İndra" şirkəti ilə əməkdaşlıq nəticəsində hazırlanan radiolokasiya sistemlərini də sərgiyə çıxarıb.

Sərgiyə çox sayda şirkətlə qatılan Rusiya sərginin açıq bölməsində aviasiya vasitələrinin uçuş-nümayişlərini keçirib. Burada nümayiş olunan məhsullar arasında çoxtəyinatlı Su-30SM, MiQ-35 döyüş, YAK-130 döyüş-təlim təyyarəsi, Mi-35M, Mi-26, Ka-52, Mi-28NE helikopterləri yer alıb. Sərgi zamanı regionda ilk dəfə olaraq, Rusiya Hərbi Hava Qüvvələrinin pilotlarının iştirakı ilə MiQ-35 döyüş təyyarəsinin nümunəvi uçuşları olub. 4++ nəsil döyüş təyyarələri sinfinə aid MiQ-35-in yaxın vaxtlarda Rusiyada silahlanmaya veriləcəyi qeyd olunub.

Rusiya hərbi sənayesi müasir hava hücumundan müdafiə sistemlərini də KADEX-2014-də sərgiləyib. Ruslar bu istiqamət üzrə Tor-M2U, S-400 zenit-raket komplekslərini, "Pantsir-S1" raket-top kompleksini, müxtəlif RLS və radioelektron döyüş sistemlərinin maket nümunələrini sərgi iştirakçılarına təqdim ediblər. Bundan başqa, Rusiya sərgidə hərbi-dəniz texnikalarının bəzi xüsusi avadanlıqları, o cümlədən gəmilərin maketlərini

də nümayişə çıxarıb. Bunların arasında Qazaxıstanda birgə istehsal olunan kiçik raket-artilleriya gəmisi olan "Tornado"-nun maketi sərgidə təqdim edilib. Rusiyanın UVZ şirkəti isə KADEX-2014-ə tanklar və digər texnikalarla qatılıb. Həm açıq, həm də qapalı stendə malik olan UVZ əsasən təbliğatı "Terminator-2" (BMPT-72) üzərində qurub. Qeyd olunub ki, BMPT-72 atəş imkanlarına görə sələflərindən fərqlənməsi ilə yanaşı, öz sinfində yeganə texnikadır. Tır-tıllı PTS-4 transportyorunun təqdimatını keçirən UVZ mütəxəssisləri qeyd ediblər ki, bu maşın insan və müxtəlif yüklərin daşınması üçün də istifadəyə yararlıdır. Hətta ağır texnikaların daşınmasını da PTS-4-lə həyata keçirmək mümkündür. Texnika ötən ildən Rusiya Ordusunun silahlanmasına verilib. Bu ildən isə texnikanın mülki modifikasiyasının istehsalına başlanılacaq.

UVZ tərəfindən sərgidə nümayişə çıxarılmış "Atom" piyadaların döyüş maşını Fransanın "Renault Trucks Defense" şirkəti ilə də əməkdaşlıq çərçivəsində hazırlanıb. PDM-in 57 mm-lik topu Rusiyanın "Burvestnik" şirkəti tərəfindən hazırlanıb.

Ukraynanın "Ukroboronprom" Dövlət Konserni isə öz stendində SN-3003E APMA 461513.014 peyk naviqasiya cihazını, SN-3210E APMA 461513.015 naviqasiya kompleksinin maketini, "Skif-M", "Baryer-V" və "Korsar" tank əleyhinə idarə olunan raket komplekslərini, "Oplot" tankının, BTR-3E1, BTR-4 zirehli transportyorunun, BTS-5B universal yedəyinin, "Kolçuqa-M" radiotexniki stansiyasının, "Dozor" avtomobilinin, QPM-54-01 və QPM-72 yanğınsöndürmə

GÜVEN VEREN TEKNOLOJİ

BOA

Termal Silah Dürbünü

6X Büyütme

X2 ve X4 Elektronik Büyütme

384x288 Dedektör Çözünürlüğü

Programlanabilir Şebeke

Görüntü Dondurma

Polarite Değişimi

2.1Kg Hafif Ağırlık

12 Saat Çalışma Süresi

Opsiyonel Harici Görüntüleme Birimi

aselsan

www.aselsan.com

maşınlarının, sahil mühafizə qüvvələri üçün 58160 "Korall" layihəli katerin və "Gürzə" zirehli kiçik artilleriya katerinin maketini sərgiləyib. "Ukroboronprom" mütəxəssislərinin sözlərinə görə, Kiyev Zirehli Texnika zavodunda istehsal olunmuş BTR-3E1 zirehli transportoru "Mercedes" şirkətinin istehsalı olan mühərrik və "Allison" avtomat-ötürücü sistemi ilə təchiz edilib. Maşın BM-3M "Şturm" döyüş modulu ilə silahlandırılıb. Ukrayna mütəxəssisləri tərəfindən T-72 tankının şassisi üzərində hazırlanmış və sərgidə nümayiş etdirilən QPM-72 yanğınsöndürmə maşının isə çəninin tutumu 20 ton, su vurma gücü isə 60-100 metrdir. Ukraynanın "Motor Siç" şirkəti isə KADEX sərgisində Mi-8MSB helikopterini açıq sahədə nümayişə çıxarıb.

Ağırliq aviasiya sənayesində

KADEX-2014 sərgisində əsas ağırliqın əsasən aviasiya və kosmik sənayeyə verildiyi görmək mümkün idi. İlk dəfə olaraq KADEX-2014 öz sahəsində dünyada liderlik edən ABŞ-ın "Boeing", "Sikorsky", "General Atomics", Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin ADCOM Systems şirkətlərinin məhsulları nümayişə çıxarılmışdı. Bununla yanaşı, regionda ilk dəfə olaraq "Airbus" şirkəti tərəfindən A-400M "Atlas" hərbi-nəqliyyat təyyarəsi, Rusiya istehsalı olan MiQ-35, Su-30SM döyüş təyyarələri, İsrailin "Elbit Systems" şirkətinin "Skylark-2" və "Hermes-450", "Aeronautics Defense Systems" şirkətinin istehsalı olan "Orbi-

ter-2M" və "Orbiter-3" pilotsuz uçuş aparatları, Rusiya istehsalı olan müxtəlif döyüş və nəqliyyat helikopterləri, "İrkut" PUA-ları, Ukrayna istehsalı olan Mi-8MSB, helikopteri, "Antonov" Konserni An-148 təyyarəsini, Qazaxıstanda istehsal olunan EC-145 helikopteri, Türkiyənin TAI şirkətinin "Anka" PUA-sı, "Hürkuş" təlim təyyarəsi və T-129 ATAK helikopterinin maketi, Belarus Milli Elmlər Akademiyasının Fizika-Texnika İnstitutunun istehsalı olan "Busel" və

"Qrif" tipli PUA-lar nümayiş etdirilib. Sərgi müddətində A-400M "Atlas", Su-30SM, MiQ-35 təyyarələrinin nümunəvi uçuşları gerçəkləşdirilib.

Sərginin son günü Qazaxıstanın, Türkiyənin və Rusiyanın hərbi orkestrlərinin iştirakı ilə konsert proqramı təşkil olub. Bununla yanaşı iştirakçılar xatirə hədiyyələri və diplomlarla da təltif ediliblər. Təltif olunanlar arasında sərgidə yeganə Azərbaycan təmsilçisi "Azeri Defence" hərbi-texnoloji jurnalı da olub.

T-72 "Şığıs"

BRDM-KZ yeni kəşfiyyat maşını

Qazaxıstanın "Semey Engineering" şirkəti BRDM-2 maşınının bazasında hazırladığı BRDM-KZ adlı yeni kəşfiyyat avtomobilini ilk dəfə olaraq KADEX-2014 sərgisində nümayiş etdirib. Quru Qoşunlarında kəşfiyyat əməliyyatlarının aparılması üçün nəzərdə tutulmuş BRDM-KZ 150 at gücündə IVECO EURO IV dizel mühərriki ilə təchiz olunub. Maşının sürəti 110 km/saat, birbaşa hərəkət məsafəsi 1300 km-dir. Maşının silahlanması Türkiyənin ASELSAN şirkətinin istehsalı olan uzaq mənzilli elektro-optik sistemlər, SARP uzaqdan komandalı silah sistemi, ACAR yerüstü müşahidə radarı və rabitə vasitələri daxildir. Maşının dövlət sınaqlarının cari ilin avqust ayınadək başa çatdırılması planlaşdırılır.

Qazaxıstan "Paramount Group"la birgə istehsala başlayır

Qazaxıstan MDB-də Azərbaycandan sonra CAR-ın "Paramount Group" şirkəti birgə üç adda zirehli texnikanın birgə istehsalını planlaşdırır. "Kazakhstan Engineering" Milli Şirkətinin baş direktoru Bolat Smaqulovun sözlərinə görə, hazırda tərəflər birgə müəssisənin yaradılması üzərində işləyirlər. Smaqulov Qazaxıstan tərəfinin 8x8 təkər formuluna malik "Mbombe" döyüş maşınlarının birgə istehsalına maraqlı olduğunu bildirib.

AZERİ DEFENCE-nin "Kazakhstan Engineering" Milli Şirkətindən əldə etdiyi məlumata görə, birgə layihəyə "Marauder" minaya qarşı qorumsal nəqliyyat vasitələrinin, ICV daxili təhlükəsizlik maşınlarının və "Mbombe" zirehli döyüş maşınlarının birgə istehsalı daxildir. Sərgidə "Bars" adı ilə nümayiş olunan "Mbombe" Qazaxıstanda testlərdən keçib. Qazaxıstan tərəfi bu maşınları gələcəkdə ixrac etmək icazəsinə də malik olacaq.

"Paramount Group" rəsmiləri "Mbombe"-ni sentyabr ayında Bakıda keçiriləcək ADEX-2014 sərgisində də nümayiş çıxarılacağını bildirlər.

Qeyd edək ki, may ayında İordaniyanın paytaxtı Amman şəhərində keçirilmiş SOFEX-2014 xüsusi əməliyyat qüvvələri sərgisi çərçivəsində "Paramount Group" və KADDB şirkəti tərəfindən "Mbombe" maşınlarının birgə istehsalını həyata keçirəcək müəssisənin açılışı olub.

GÜVEN VEREN TEKNOLOJİ

MINI

Termal Silah Dürbünü

2.5X Büyütme

X2 ve X4 Elektronik Büyütme

640x480 Dedektör Çözünürlüğü

Programlanabilir Şebeke

Görüntü Dondurma

Polarite Değişimi

750 gr Hafif Ağırlık

5 Saat Çalışma Süresi

Opsiyonel Kablosuz Göz Vizörü

Opsiyonel Eklenebilir Aksesuarlar

- Refleks Nişangah
- Lazer Hedef İşaretleme
- Lazer Mesafe Bulucu

aselsan

www.aselsan.com

Qazaxıstan "Nur"un istehsalına start verir

Qazaxıstan Hava Hücumundan Müdafiə Qoşunları "Thales Raytheon Systems" şirkəti ilə 20 ədəd "Ground Master 400" (GM400) radarının alğı-satqısına dair memorandum imzalayıb. Memorandumda əsasən Silahlı Qüvvələrin

sifariş verdiyi radarlar Qazaxıstanın "Qranit" zavodunda yığılacaq. 3D koordinatlı bu radarlar 360 km radiusda, 30.5 km hündürlükdə qədər uçan hədəfləri aşkarlayır. Radar həm yüksək manevrli təyyarələri, həm də aşağı hün-

dürlükdə uçan PUA və qanadlı raketləri aşkarlamaq qabiliyyətinə sahibdir. "Kamaz" avtomobilinin şassisi üzərində yerləşən radar Qazaxıstanda istifadəyə "Nur" adı ilə qəbul olunacaq.

Türkiyə hərbi sənayesindən "ata yurd"da güc nümayişi

KADEX-2014 sərgisində böyük pavilyonlardan birinə malik olan Türkiyəni Müdafiə Sənayesi Katibliyinin (SSM) rəhbərliyi altında 22 şirkət – ASELSAN, HAVELSAN, ROKETSAN, STM, TAI, FNSS, TÜBİTAK Bilgem, GATE Elektronik, "İşbir", "Mikes", "Sarsılmaz", "Milsoft", MKE, "Yakupoğlu", "Otokar", "Teksav", "AVS Saraciyə", "Şavronik", "Simsoft", "Transvaro", ADİK, "Yonca Onuk" təmsil edib. Sərgi çərçivəsində Türkiyənin ASELSAN və STM şirkətləri ilə Qazaxıstan şirkətləri arasında əməkdaşlıq müqavilələri imzalanıb.

KADEX sərgisinin Türkiyə müdafiə sənayesinin genişlənməsində rolunu və Türkiyə müdafiə sənayesinin bölgəyə yönəlmiş gələcək planlarını AZERİ DEFENCE-yə şərh edən SSM rəhbərinin müavini Sədat Güldoğan Türkiyə və bölgə ölkələri arasında mövcud olan tarixi

bağların cari və gələcək əməkdaşlıq üçün mühüm rol oynadığını vurğulayıb. Türkiyə müdafiə sənayesinin Orta Asiya Türk cümhuriyyətlərinə 2010-cu ildən başlayaraq daha geniş diqqət ayırdığını söyləyən Güldoğan bu gün ortada müzakirə olunacaq çox sayda layihələrin olduğu deyib: "İndi təkcə ROKETSAN stendində müzakirə olunacaq ən azı 8-10 məhsul var. Ötən il ASELSAN-ın Qazaxıstanda zavodu fəaliyyətə başladı. Bunun davamı olaraq Qazaxıstanda MKE və "Otokar"ın bir istehsal xətti qurmaları müzakirə olunur. STM Qazaxıstanla burada tərsanə inşasına dair niyyət protokolu imzaladı. Gəmi inşası ilə bağlı təkliflərimiz verdik. Artıq ortada bir sıra konkret mövzularımız var. Qazaxıstanın Müdafiə Nazirliyində də konkret görüşlərimiz oldu. Qeyd edim ki, hazırda bölgədə türk firmaları inşaat, energetika və

digər sektorlarda aktiv çalışırlar. İndi biz müdafiə və aviasiya sənayesinin də bu mövzular içində yer almasını istəyirik. Lakin onu da etiraf etməliyik ki, son illərdə ixracatımızda müəyyən artımların müşahidə olunmasına baxmayaraq, mövcud işbirliyimiz potensialımızın 10%-i civarında belə deyil.

Hazırda Qazaxıstanla müdafiə sənayesində əməkdaşlığı əhatə edən "yol xəritəsi" üzərində çalışırıq. Bölgədə bizim Azərbaycanla müdafiə sahəsində güclü əməkdaşlığımız mövcuddur. Azərbaycanda sentyabr ayında birincisi keçiriləcək ADEX sərgisinə çox ciddi şəkildə və çox sayda firma ilə qatılacağıq".

Güldoğan yaxın 10 il üçün türkdilli ölkələrlə əməkdaşlığın prioritetlərini də açıqlayıb. O, Azərbaycan və Qazaxıstanla raket-artilleriya, dəniz sistemləri və aviasiya sənayesində layihələrin ola bi-

ləcəyini söyləyib: "Hazırda müzakirə olunan layihələr arasında dəniz sistemlərinin istehsalı, kater və gəmilərin inşası, Azərbaycanda hərbi aerodromun modernləşdirilməsi kimi ciddi işlər var. Düşünürəm ki, qarşıdakı 5-10 ildə indikindən 10 dəfə böyük bir potensiala sahib olacağıq. Bu gün "Otokar" "Kazakhstan Engineering" şirkəti ilə Qaza-

xıstanda "Cobra" maşınlarını istehsal edəcək birgə müəssisənin qurulması işi qətiyyətlə işləyir. Layihə artıq bəlli bir mərhələyə gəlib. Firmalarımız Qazaxıstan, Azərbaycan və Türkmənistanla dənizçilik sektorunda görüşmələri davam etdirir. Bizim bu ölkələrdə tərsənə qurmaq, müştərək gəmi istehsal etmək imkanlarımız mövcuddur".

S.Güldoğan Türkiyə müdafiə sənayesinin postsovet coğrafiyasında yüz illərə dayanan köklü rus müdafiə sənayesi ilə rəqabət aparacaq duruma gəldiyini qeyd edib. SSM yetkilisinin sözlərinə görə, Türkiyə bölgədə özünü kiməsə rəqib görmür. Eləcə də Türkiyənin bölgəyə gəlişi təhdid olaraq görülməməlidir.

ASELSAN öndə

Türkiyə müdafiə sənayesinin aparıcı şirkətlərindən olan ASELSAN nümayiş etdirdiyi çox çeşidli məhsulları ilə KADEX-2014 sərgisində diqqət mərkəzində dayanıb. ASELSAN şirkətinin əsas stendində kürəkdə daşıyan "Kirpi" jammeri, STOP stabilləşdirilmiş top sistemi, "Kaplan" bomba robotu, həmçinin postsovet bazarı üçün "Land Rover" maşınının bazasında "İqla" zenit raketləri ilə silahlandırılmış "Zıpkın" aşağı hündürlüklü havadan müdafiə sistemi, ATLAS əl radiostansiyası, müxtəlif rabitə vasitələri yer alıb. Bundan başqa, "Kazakhstan ASELSAN Engineering" (KAE) şirkətinin stendində ASELSAN-ın iştirakı ilə Qazaxıstanda istehsal olunan gecəgörmə sistemləri, optik nişangahlar sərgilənib.

"Zıpkın"ın region bazarına ilk dəfə təqdim olunduğunu deyən ASELSAN yetkililərinin sözlərinə görə, sistem hazırda Türkiyə və Hollandiya ordularının silahlanmasında yer alır. "Land Rover" platforması bu sistemin maneəçiliyini artırır və hərəkət edən birliklərin havadan müdafiəsini təmin etmək imkanı verir. Sistemə "İqla" raketləri, elektro-optik sistemlər – termal kamera və TV kamera, radiolokasiya sistemi daxildir. Şifrəli şəbəkə vasitəsi ilə sistem HHM digər ünsürlərindən hədəf məlumatlarını alır və yuxarı səviyyəli HHM sisteminin bir elementi olaraq da çalışa bilər. Sistemin silahlanmasına atışa hazır 4 raket, həmçinin nəqliyyat vasitəsinin əlavə ehtiyat raketləri daxildir. Hədəf operatorun idarəetmə panelində görünür və bundan sonra avtomatik izlənməsi başlayır. Modulyar platforması "Zıpkın"a "İqla", "Stinger" və digər daşıyan raketləri inteqrasiya etməyə imkan verir. Sistemi "Cobra-2", BRDM, "Nimr" kimi müxtəlif nəqliyyat vasitələrinin üzərinə qurmaq olar.

Sərgi çərçivəsində ASELSAN-ın iştirakı ilə Qazaxıstanda təsis olunmuş KAE şirkəti ilə "Eurocopter Kazakhstan Engineering" (EKE) arasında Qazaxıstanda istehsal olunan EC-145 helikopterlərinə ASELSAN avionik sistemlərinin qurulması, KAE və "Semey Engineering" şirkətləri arasında T-72 tankları, BTR, BRDM və digər zirehli texnikaların modernləşdirilməsi layihəsində ASELSAN-ın iştirakına dair iki müqavilə imzalanıb.

STM Qazaxıstan və Azərbaycanla görüşmələrə başladı

KADEX sərgisində Qazaxıstandan və bölgə ölkələrindən yüksək rütbəli ziyarətçiləri qəbul edən STM A.Ş şirkətinin stendində əsas ağırlıq verdiyi dənizçilik sektoru ilə bərabər paraşütçülərin hazırlığı üçün ən son texnologiyaların tətbiqi ilə hazırlanmış Şaquli Külək Tuneli (DRT), Elektron Uçuş Çantası (EFB) və "Focus Flite" sistemləri barədə məlumatlar təqdim edilib. Sərgi çərçivəsində STM və "Kazakhstan Engineering" Milli Şirkəti arasında Qazaxıstanda hərbi tərsanənin qurulması sahəsində əməkdaşlığa dair niyyət protokolu imzalanıb.

STM-in regiona yönəlmiş fəaliyyətləri barədə AZERİ DEFENCE jurnalına danışan şirkətin dəniz sistemləri direktoru Savaş Onur hazırda dənizçilik sahəsində Qazaxıstan və Azərbaycanla görüşmələrin davam etdiyini bildirib: "STM mühəndislik firmasıdır və biz də şirkətin içində dənizçilik sahəsində çalışırıq. STM dəniz sektoruna "Milgem" korvet layihəsi ilə daxil oldu. Bu layihə çərçivəsində inşa edilmiş 2 modern döyüş gəmisi Dəniz Qüvvələrinə təhvil verildi. Layihə çərçivə-

sində daha 8 gəmi inşa olunacaq. STM bundan başqa, Türkiyə Dəniz Qüvvələrinin "Ay" sinif dənizaltıların modernləşdirilməsi layihəsində iştirak edir. Üstəlik Pakistan Müdafiə Nazirliyinin tenderini udaraq Pakistan Dəniz Qüvvələri üçün Təchizat Gəmisi layihəsini həyata keçiririk. Pakistan tərsanəsində inşası aparılan gəminin bütün dizaynı, mühəndislik işləri və avadanlıqlar bizim firma tərəfindən tədarük olunur. Bununla yanaşı, Türkiyə Dəniz Qüvvələrinin Təchizat Gəmisi layihəsinin dizaynı üzərində Dəniz Qüvvələri ilə bərabər çalışırıq".

STM-in hərbi gəmi inşası və tərsanə qurulması sahəsində təcrübəsinin Qa-

xazıstan və Azərbaycanda hərbi dənizçiliyə böyük köməyi ola biləcəyini deyən S. Onur 2013-cü ilin sonlarında Bakıda keçirilmiş Yüksək Səviyyəli Hərbi Dialog iclasında Azərbaycan tərəfinin hərbi tərsanə qurulmasına dəstək üçün Türkiyəyə müraciət etdiyini və SSM-nin göstərişi ilə STM-in bu istiqamətdə fəaliyyətə başladığını vurğulayıb. Şirkət nümayəndəsi Azərbaycanın "Milgem" korvetlərinə maraq göstərdiyini və bu gəminin istək olarsa Bakıda inşa oluna biləcəyini söyləyib. Onun sözlərinə görə, özünü doğrultmuş "Milgem" Xəzər dənizində Rusiyanın "Buyan" korvetləri ilə rəqabət apara biləcək bir hərbi gəmidir.

TEKSAV tankları daha etibarlı qoruyacaq

Türkiyənin TEKSAV şirkəti nəqliyyat vasitələri üçün alov söndürmə sisteminin istehsalına başlayıb. Tank, zirehli transportyor və digər hərbi nəqliyyat vasitələrinin daxili yanğından mühafizəsi üçün nəzərdə tutulan bu sistem ən yeni texnologiyalar əsasında istehsal edilir. Sistemə təhlükəni ultra sürətlə təyin etməyə imkan verən optik detektorlar, idarəetmə bloku və plazma təyin ediləndə çox sürətlə reaksiya verə bilən yanğınsöndürmə kasaları daxildir. TEKSAV şirkətinin baş direktoru Sərdar Akdurakın sözlərinə görə, Pakistanın IICS şirkəti ilə birlikdə testlərdən keçirilmiş sistemin Pakistan Ordusunun "Əl Xalid" tanklarına, Türkiyədə isə "Altay" tanklarına, "Cobra" və digər zirehli transportyorlara qurulması istiqamətində işlər aparılır.

Türkiyədə nəqliyyat vasitələri üçün yanğınsöndürmə vasitələri hazırlayan yeganə firma olduqlarını deyən S. Akdurak yeni sistemin Türkiyə istehsalı olan hərbi nəqliyyat vasitələrində tətbiq olunan Amerikan sistemlərinin yerini alacağını bildirib. Sistemin özəllikləri barədə danışan şirkət rəhbərinin sözlərinə görə, sistem beynəlxalq bazardakı analoqlarından fərqli olaraq təhdidə daha sürətlə - 5 milli saniyə ərzində reaksiya verir. Digər üstünlüyü isə onun daha ucuz olmasıdır. Yanğınsöndürmə sistemi tanklar və zirehli transportyorlar üçün iki fərqli tipdə istehsal olunur.

HAVELSAN bölgədən ümidli

HAVELSAN-ın Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionu bazarına ümidli yanaşdığını deyən şirkətin baş direktoru Sadiq Yamac KADEX sərgisi çərçivəsində Qazaxıstan HDQ-nin komandanı ilə görüşdə simulyatorlar və gəmilər üçün komanda idarəetmə sistemləri (GENESİS) ilə bağlı müzakirələr aparıldığını bildirib. S.Yamacın sözlərinə görə, Qazaxıstandan dəniz simulyatorları ilə bağlı böyük istəklər var. Bununla paralel olaraq Qazaxıstan HDQ-nin iki gəmisinə GENESİS sisteminin qurulması istiqamətində müzakirələr aparılır.

Qazaxıstandan Artilleriya Atış Simulyatoruna (AFOS) da böyük marağ olduğunu söyləyən Yamac hazırda AFOS-un bölgədə Azərbaycan və Türkmənistan ordularının istifadəsində yer aldığını bildirib. Şirkət rəhbəri Azərbaycanın əlavə bir neçə AFOS sistemi almaq niyyətində olduğunu və bu istiqamətdə müzakirələrin getdiyini də vurğulayıb: "Biz hazırda Azərbaycanla Pirsat hərbi aerodromunun modernləşdirilməsi, Hərbi Hava Qüvvələrinin informasiya sisteminin qurulması, Azərbaycan HDQ-nin alacağı yeni gəmilərin GENESİS ilə təchizi, habelə T-72 tank simulyatorunun hazırlanması istiqamətində müzakirələr aparırıq".

Azərbaycan xüsusi təyinatlılarına YDS çəkmələri

Dünyanın ən böyük hərbi çəkmə istehsalçılarından olan "Yakupoglu" (YDS) şirkətinin satış bazarında türkdilli ölkələr önəmli yer tutur. YDS nümayəndələrinin verdikləri məlumata görə, hazırda bölgədə onların əsas müştərisi Azərbaycandır. Azərbaycanda hərbi və iş təhlükəsizliyi çəkmələrin satışını həyata keçirən şirkət bir müddət əvvəl Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin xüsusi təyinatlıları üçün "Gore-Tex" geyimlər də tədarük edib. YDS Orta Asiya regionunda isə Qırğızıstan, Türkmənistan və Monqolustanla çalışır.

YDS-in Türkiyə Silahlı Qüvvələri üçün istehsalına başladığı yeni çəkmələr barədə danışan şirkət nümayəndələrinin sözlərinə görə, Türkiyə ordusunun kamuflajına uyğun - yaşıl rəngli bu çəkmələrdə ikiqat kauçuk daban tətbiq olunur. Testləri uğurlu alınmış bu çəkmələr "GoreTex" içliyə malik olacaq. Membranlı çəkmələr su keçirməyəcək və bütün mövsümlərdə istifadə ediləcək.

"Otokar" regiona "Cobra" və "Arma" ilə çıxır

Qafqaz və Orta Asiya dövlətlərinin son illər seçimində yer alan "Otokar" şirkəti KADEX-2014 sərgisində "Kəskin" döyüş modulu ilə silahlandırılmış "Cobra" və "Mızrak" döyüş modulu ilə silahlandırılmış "Arma" 8x8 zirehli maşınlarını tanıdıb. Şirkətin baş direktoru Sərdar Görgücün sözlərinə görə, bu gün dünyanın 30 ölkəsində 50-dən artıq istifadəçi tərəfindən "Otokar"ın zirehli transportyorları istifadə olunur: "Qazaxıstan Ordusunda da zirehli transportyorlarımız yer alır. Bu sərgi ilə Qazaxıstanla davam edən əməkdaşlığımızı genişləndirməyi planlaşdırırıq. Ayrıca, fərqli əməkdaşlıq fərsətlərini də dəyərləndiririk".

Sərgidə məlumat verilib ki, modern ordular üçün nəzərdə tutulan "Arma" geniş daxili həcmə və yüksək döyüş imkanlarına malikdir. Zi-

rehli transportyora ehtiyac-lara uyğun olaraq 7.62 mm-dən 105 mm çapadək fərqli silah sistemləri qurmaq mümkündür. "Arma" 6x6 versiyası sürücü və komandir

daxil olmaqla 10 heyət daşıma qabiliyyətinə və 18500 kq çəkiyə malikdir. "Arma"nın bu konfigurasiyası C-130 daxil olmaqla bütün nəqliyyat təyyarələrində daşına bilər.

"Arma" 8x8 konfigurasiyası isə sürücü və komandir daxil olmaqla 12 heyət daşıma qabiliyyətinə və 24000 kq döyüş çəkisinə sahibdir.

Türkiyə Modern Piyada Tüfəngini orduya verdi

Sərgilədiyi müxtəlif çaplı atıcı silahlar, JNG-90 "Bora" snayper tüfəngi, T-50 piyada tüfəngi, MP-5 tipli tapança pulemyot və müxtəlif çaplı döyüş sursatları ilə KADEX-2014 sərgisində diqqəti çəkən MKE şirkəti ilk dəfə olaraq MPT-7.62 milli piyada tüfəngi haqqında bilgiləri beynəlxalq səviyyədə paylaşdı. Modern Piyada Tüfəngi layihəsi çərçivəsində istehsal olunmuş Milli Piyada Tüfənginin (MPT-76) 200 ədədlik ilk partiyası bu yaxınlarda Quru Qoşunlarına təhvil verilib. Silahın texniki xüsusiyyətləri Türkiyə Silahlı Qüvvələri tərəfindən hazırlanmış əməliyyat konsepsiyası və vəzifə ehtiyacları nəzərə alınmaqla müəyyən olunub. Silah NATO standartlarına uyğun şəkildə testləri başa vurub. Tamamilə

türk mühəndisləri tərəfindən dizayn olunmuş MPT-76 tüfənginə beynəlxalq patentin alınması üçün müraciət edilib. Tüfəngin

seriyalı istehsalına dair müqavilənin cari il içində imzalanması

planlaşdırılır. Bölgədə JNG-90 "Bora" snayper tüfənginə böyük marağın olduğunu ifadə edən MKE rəsmilərinin sözlərinə görə, artıq bu silah Türkiyə ilə yanaşı Azərbaycan silahlı qüvvələrinin silahlanması da yer alır. Praktiki olaraq özünü doğrultmuş silahın digər bölgə ölkələrinə ixracı istiqamətində iş aparılır.

IMI "Predator Hawk"ı postsovet bazarına çıxarır

İsrailin hərbi sənaye nəhənglərindən olan IMI (Israel Military Industries) şirkəti KADEX-2014 sərgisində müxtəlif çaplı raketlər, artilyeriya vasitələri, tanklar və minaatanlar üçün yeni döyüş sursatlarını və ilk dəfə olaraq uzaq məsafəli hədəfləri yüksək dəqiqliklə məhv etmək üçün hazırlanmış "Predator Hawk" taktik raketini nümayiş etdirib. IMI mütəxəssislərinin sözlərinə görə, 200 kiloqramlıq qəlpəli-fuqas döyüş başlığı daşıyan 370 mm çaplı "Predator Hawk" rəqibin 250 km uzaqlıqdakı nəzarət məntəqələrini, hərbi mərkəzlərini, logistik bazalarını və başqa infrastrukturunu yüksək dəqiqliklə məhv etmək gücündədir. GPS/GLONASS/INS naviqasiya sisteminə malik "Predator Hawk"ın dəqiqliyi 10 metrdir. Sınaqları başa çatmış bu sistem artıq silahlanmaya qəbul olunub. Raketin taktiki-texniki göstəriciləri barədə əlavə məlumat verilməyib.

IMI sərgidə EXTRA və ACCULAR uzaqvuran raketlərini də nümayiş etdirib. Qeyd olunub ki, EXTRA raketinin atış uzaqlığı 20-150 km, dəqiqliyi isə maksimum 10 metr təşkil edir. Hazırda bu raket postsovet coğrafiyasında Azərbaycan da daxil olmaqla cəmi bir neçə ölkənin silahlanması da yer

alır. GPS başlıqlı yüksək dəqiqlikli ACCULAR raketləri isə 14-40 km uzaqlıqdakı hədəfləri məhv etmək üçün nəzərdə tutulur. Müxtəlif tipli döyüş başlıqları daşıyan bu raketlər LAR-160 kompleksinin bütün buraxıcı platformalarına birləşdirilir.

KADEX-2014 sərgisində IMI tərəfindən nümayiş etdirilən 120 mm çaplı minaatanlar üçün nəzərdə tutulan GMM-120 yüksək dəqiqlikli döyüş sursatı GPS və ya lazer başlıqlı idarəetməyə malikdir. Minanın idarəsi "utka" aerodinamik sxemi üzrə yerinə yetirilir və atış uzaqlığı 9 km təşkil edir.

Tanklar üçün nəzərdə tutulan 125 mm çaplı HE-MP-T M710 universal qəlpə-fuqas mərmisi bunkerlərin, səhra istehkamları və yüngül zirehli texnikalara qarşı tətbiq olunur. Mərmisinin proqram təminatı ona yavaşdılmış təsir, çox cəld və havada partlayış imkanı qazandırır. İkinci nəsil zirehdəhən mərmilər sinfinə aid olan və APFSDS-T (MK-2) mərmisində isə volframdan istifadə olunub. Çəkisi 20 kq olan mərmisinin uzunluğu 984 mm, başlanğıc sürəti 1660 m/saniyə təşkil edir. Hər iki mərmisi T-72 tanklarında istifadəyə uyğundur.

"Aeronautics" "Orbiter-3" PUA-nı tanıdır

İsrailin "Aeronautics Defense Systems" şirkəti KADEX-2014 sərgisində ilk dəfə olaraq "Orbiter-3" pilotsuz uçuş aparatını (PUA) və "Skystar-300" aerostatını Qafqaz və Mərkəzi Asiya bazarına təqdim edib. Havada 7 saat uçuş yerinə yetirən "Orbiter-3" PUA-nın qanadlarının uzunluğu 3.6 metr, maksimal qalxma çəkisi 20 kq, uçuş radiusu 100 km-dən çox,

uçuş sürəti 55-130 km/saat, maksimal qalxma hündürlüyü isə 6000 metr təşkil edir. PUA "Orbiter-2" sistemlərindən fərqli olaraq rəngli lazer kamerasına malikdir. Şəhər yerlərində və sərhədlərdə müşahidə aparmaq üçün nəzərdə tutulan "Skystar-300" aerostatı havada 72 saat müşahidə aparmağa imkan verir. Hava şarları sentyabr ayında Bakıda ADEX-2014 sərgisində də nümayiş etdiriləcək. Sərgidə Azərbaycanla istehsal olunan "Orbiter-2" PUA-nı da nümayiş etdirən şirkətdən bildirilib ki, "Orbiter-2" PUA Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən geniş şəkildə istifadə olunur. Azərbaycan Müdafiə Sənayesi Nazirliyi tərəfindən PUA-nın füzelyajı da daxil olmaqla mühüm elementlərinin istehsalı mənimsənilib.

Türkmənistan Belarus "Busel"ini seçdi

Türkmənistan Müdafiə Nazirliyi Belarus Milli Elmlər Akademiyasının Fizika-Texnika İnstitutu ilə "Busel-M" PUA-larının alqı-satqısına dair müzakirələrə başlayıb. Hazırda tərəflər arasında danışıqlar mərhələsində olan ilk PUA sifarişinin 3 komplekt (15 ədəd) olacağı gözlənilir. "Busel" PUA-ları hərbi ilə yanaşı topoqrafiya, kənd təsərrüfatı, energetika, fəvqəladə hallar sahəsində tətbiq oluna bilər. PUA-lar modifikasiyasından asılı olaraq uçuş müddəti 50-150 dəqiqədir. PUA-nın "Busel" (çəkisi 6 kq, qanad açıqlığı 2335 mm, havada qalma müddəti 50 dəqiqə), "Busel-M" (çəkisi 10 kq, qanad açıqlığı 2414 mm, havada qalma müddəti təqribən 90 dəqiqə) və "Busel-M50" (çəkisi 12 kq, qanad açıqlığı 3300 mm, havada qalma müddəti təqribən 150 dəqiqə) modifikasiyaları mövcuddur. PUA-lar havaya əllə və ya katapult vasitəsi ilə atılmaqla hərəkətə gətirilir. "Busel-M" modifikasiyası xarici görünüşcə Türkiyənin "Baykar Makina" şirkətinin "Gözcü" PUA-larına bənzəyir.

Kazakhstan Engineering müdafiə sahəsində iddialı addımlayır

Ramil Məmmədli

“Kazakhstan Engineering” Milli Şirkəti Səhmdar Cəmiyyətinin İdarə Heyətinin sədr müavini Kayrat Rahatoviç Tilebaldinovun AZERİ DEFENCE jurnalına müsahibəsi

- Cənab Tilebaldinov, “Kazakhstan Engineering” şirkəti və fəaliyyət istiqamətləri barədə məlumat vermənizi xahiş edirik. Şirkətiniz nə vaxtdan fəaliyyət göstərir?

- “Kazakhstan Engineering” Milli Şirkəti 2003-cü ildə Qazaxıstan Respublikası prezidenti Nursultan Nazarbayevin tapşırığı ilə 10 maşınqayırma şirkətin birləşdirilməsi yolu ilə yaradılıb.

Bu gün şirkətlər qrupuna maşınqayırma və hərbi-sənaye sahələrində çalışan 15 törəmə və 12 asılı müəssisə daxildir. 2006-cı ildən Şirkət “Samruk-Kazına” SC şirkətlər qrupuna daxildir və 2010-cu ildən Müdafiə Nazirliyinin etibarlı idarəetməsindədir.

Şirkətlər qrupunun fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinə maşınqayırma, müdafiə təyinatlı məhsulların istehsalı və servis

xidmətləri, mühəndislik, neft-qaz, dəmir yolu, aqrosənaye və yanacaq-energetik komplekslərdə istifadə olunan məhsulların istehsalı və xidmətlərin göstərilməsi daxildir "Kazakhstan Engineering" MŞ-nə daxil olan müəssisələr istehsalat, texniki və maliyyə potensialını stabil şəkildə artırır. Şirkət çalışdığı regionlarda təxminən 6000 nəfəri işlə təmin edir.

2013-cü ildə Şirkət özünün 10 illiyini qeyd edib. Düzgün strateji qərarlar və effektiv idarəetmə Şirkətimizə 2013-cü ildə yüksək istehsalat göstəricilərinə yiyələnməyə və gözəl maliyyə nəticələri göstərməyə imkan verib.

Hazırda Qazaxıstan Azərbaycan da daxil olmaqla MDB-nin bir çox ölkələri ilə məhsulların ixracı sahəsində bağlı əməkdaşlıq edir. Azərbaycanla Qazaxıstan arasında əməkdaşlıq siyasi, iqtisadi, enerji və digər sahələr də daxil olmaqla müxtəlif istiqamətlərdə uğurla inkişaf edir. Cari ilin aprel ayında Qazaxıstanın müdafiə naziri Serik Axmetovun Bakıya rəsmi səfərində müdafiə sənayesi sahəsində əməkdaşlıq məsələləri də müzakirə olundu. Məlum olduğu kimi, sizin ölkənizin müdafiə sənayesi kompleksi uğurla inkişaf edir. İsrailin "Aeronautics" şirkəti ilə Azərbaycan pilotsuz uçuş aparatlarının yığılması, "Paramount Group" (CAR) şirkəti ilə zirehli təkərli maşınların yaradılması ilə bağlı layihəni reallaşdırır. Beləliklə, Azərbaycanın müdafiə sənayesi kompleksi hazırda öz prosesin lokallaşdırılması nöqtəyi-nəzər-

dən inkişaf edir. Qazaxıstan da bu mənada öz maşınqayırma sənayesinin inkişafında maraqlıdır və bunun ən əsas meyarlarından biri ofset siyasətdir. Biz hesab edirik ki, xarici məhsulların əvəzləməsi ilə yanaşı biz öz məhsulumuzun da ixracına diqqət yönəltməliyik.

Mayın 22-dən 25-dək Astanada keçirilən KADEX-2014 üçüncü beynəlxalq silah və hərbi-texniki əmlak sərgisində 28 ölkədən olan 208 xarici şirkət, 54 rəsmi nümayəndə heyət iştirak etdi. Sərgi pavilyonlarında və açıq sahələrdə

beş tematik istiqamət üzrə silahların və texnikaların 300-dən çox təbii nümunələri nümayiş olundu. Bu, Quru Qoşunlarının və Hərbi-Dəniz Qüvvələrin silahları və texnikası, aviasiya və aviasiya silahlanması, havadan müdafiə sistemləri və vasitələri, xüsusi təyinatlı vasitələr və əmlak, IT-texnologiyaları, rabitə sistemləri və vasitələri, qoşunların arxa və texniki təminatı ilə bağlı oldu. Sərgidə Qazaxıstanın 91 müəssisəsi hərbi təyinatlı məhsullarını təqdim edib. İlk dəfə olaraq KADEX-də biznesin müvafiq seq-

mentində lider yerlərə sahib olan "Boeing", "Sikorsky", "General Atomics" şirkətləri də təmsil olunublar. Sərgi çərçivəsində Şirkətimiz Amerikanın "General Atomic Aeronautical Systems", Çinin "Poly Technologies" və digərlər iri xarici şirkətlər ilə əməkdaşlıq barədə uzunmüddətli memorandumları imzaladı. Xüsusi qeyd etmək istəyirdim ki, memorandumların və sazişlərin bağlanması zamanı Şirkətimiz əsas məqam kimi texnologiyaların transferini və istehsalatın Qazaxıstanda lokallaşdırılmasını, intellektual mülkiyyətindən istifadə etmək hüququnu (nou-hau, patentlər, ticarət nişanları da daxil olmaqla) əsas götürüb. Təbii ki, məhsul innovasiyalı və ixraca yönəlik olmalıdır.

Hazırda Şirkətimiz tərəfindən Qazaxıstanda müdafiə sənayesində uçuş aparatların yığılması ilə birlikdə bir sıra uğurlu layihələr icra olunur. "Airbus Defence and Space" şirkətinin törəmə şirkəti olan "Airbus Helicopters" ilə 2010-cu ildə "Eurocopter Kazakhstan Engineering" müəssisəsi yaradılıb və orada EC-145 helikopterlərin yığımları keçirilir.

Yaranmış gözəl əlaqələrin əsasında əməkdaşlıq və lisenziya sazişləri ilə yanaşı bizim tərəfdaşımız ilə distributoru sazişi də imzalanıb. Onun əsasında olaraq distributorluq ərazisi genişlənilib və ora MDB-nin bir çox ölkələri və Monqolustan da daxil olub.

Bu gün, "Eurocopter Kazakhstan Engineering" istehsal imkanlarını genişləndirməyə planlaşdırır, bu da yeni satış bazarlarına çıxışı təmin edəcək. Perspektivli istiqamətlərdən biri kimi biz qonşu qardaş dövlət olan Azərbaycanı görmək istəyirdik. Fərsətdən istifadə edərək, mən EC-145 helikopterinin kiçik bir təqdimat etmək istəyirdim. Bu effektiv, çoxfunksiyalı yüngül helikopterlərdən biridir və onun çəkisi 3-4 ton arasındadır. EC-145 yüksək dağlıq ərazilərdə uça bilər və istənilən havada istənilən uçuşlarını yerinə yetirə bilər. EC-145 markalı helikopterinin üstünlüklərdən biri onun qənaətli olmasıdır: yəni nə qədər sürətli təxminən 200 litr təşkil edir. Uçuş uzunluğu – 715 km-dir. İki pilotdan əlavə olaraq, helikopterinin göyərtəsində yeddi silahlanmış xüsusi təyinatlı dəstənin döyüşçüləri və ya iki xərək və həmçinin əlavə tibbi avadanlıqlar yerləşdirilə bilər. Helikopterinin yaradılması zamanı təhlükəsizlik sistemi yaxşı düşünüldü. EC-145 helikopteri dünyada ən təhlükəsiz helikopterlərdən sayılır.

Əgər Azərbaycan maraqlı olsa, biz

müvafiq helikopterlərin ixracı barədə danışıqları aparmağa hazırıq. Eyni zamanda vurğulamaq istəyirdim ki, Birgə Müəssisə yanında Tədris Akademiyası mövcuddur və o ən yaxın zamanda vahid aviasiya tələbləri ilə birgə Avropa Aviasiya Təhlükəsizliyi Agentliyinin tələblərinə uyğun olaraq sertifikatlaşdırılacaq. Rus dilində olacaq tədrisə aşağıdakı daxildir:

- *nəzəriyyə və praktika – yüksək səviyyədə hazırlıq;*

- *müasir multimedia vasitələri və texniki sənədləşmə istifadəsi ilə keçirilən kurslar;*

- *tədris vasitələri (helikopter kabinəsi-ni göstərən stendlər, trenajor).*

Qazaxıstan və Mərkəzi Asiya regional tələbatlar üçün uçuş və texniki heyətin tədris mərkəzi EC-145 helikopterinin texniklərin və pilotların tədrisini rus dilində keçirən azsaylı mərkəzlərdən biridir.

- Azərbaycan helikopterlərin ixracı ilə bağlı problemlərin meydana çıxma ehtimalı varmı?

- Düşünürəm ki, Azərbaycan tərəfinin helikopterlərin alınmasına marağı olduğu halda, biz fransalı tərəfdaşımızla bu helikopterlərin Azərbaycana ixracı ilə bağlı məsələni müzakirə edirik. Helikopterlərin Qazaxıstanda servis xidmətinin olması, bizə və Azərbaycana daha sərfəli olar. Çünki biz xarici zavodlardan fərqli olaraq, daha yaxınıq. Ona görə, düşünürəm ki, bu məsələ gələcəkdə müzakirə oluna bilər.

- Şirkətinizin maşınqayırma layihələri, "Renault", "Nexter", "Paramount Group" və Ukrayna ilə birgə zirehli texnika istehsalı layihələri barədə nələri söyləyə bilərsiniz?

- "Kazakhstan Engineering" şirkəti ictimai şirkətdir. "Moody's" beynəlxalq reyting agentliyi şirkətin kredit reytingini Ba2 səviyyəsində qiymətləndirib. "Fitch Ratings" xarici və milli valyutada olan uzunmüddətli sərmayə emitent reytingimizi müvafiq olaraq BBB- və BBB səviyyəsində qiymətləndirib. Bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, hər iki müstəqil reyting agentliyi "Kazakhstan Engineering" şirkətinin gələcək proqnozunu "stabil" olaraq qiymətləndiriblər.

Analoji kredit reytingləri aşağıdakı maşınqayırma liderlərə verilib:

- "Bombardier Inc." transmilli şirkət (təyyarələrin və lokomotivlərin istehsalçısı)

- Amerikanın "Meccanica Holdings" (müdafiə-sənaye kompleksi).

Əldə olunan reytinglər Qazaxıstanın milli maraqları nöqtəyi-nəzərdən tələb olunan şərtlərə getməyə hazır olan istənilən xarici şirkətlər ilə əməkdaşlıq etməyə imkan verir. Məhsul istehsalına gəlincə, bildiyiniz kimi, bu sahə spesifikdir və müdafiə təyinatlı məhsulların istehsalı ilə bağlı olan hər məsələ ilə bağlı qərarları Müdafiə Nazirliyi qəbul edir. Ona görə tədarükçünün müəyyən edilməsi ilə bağlı bütün danışıq prosesini Müdafiə Nazirliyi aparır, özü texnikanı, tədarükünü seçir.

- Sizin Türkiyə ilə yaxşı əməkdaşlığınızı mövcuddur. ASELSAN ilə birgə istehsal etdiyiniz məhsulların MDB ölkələrinə satışı planlaşdırılırmı?

- Türkiyə ilə bizim şirkətimiz aşağıdakı istiqamətlər üzrə əməkdaşlıq edir:

- elektro-optik cihazların birgə istehsalı;

- zirehli avtomobillərin birgə istehsalının yaradılması;

- zirehli texnikanın modernləşdirməsi üzrə birgə işlər;

Burada, tərəfdaşlarımızla lokallaşdıracağımız bütün istehsalat əvvəlcədən effektivliyə görə təhlil edilir və təbii ki, bir tərəfdaşımıza layihənin həm maliyyələşdirilməsi və distributorluğunda iştirak edilməsi ilə bağlı şərtlər qoyuruq. Təbii ki, biz, həm tərəfdaş, həm də müəyyən məhsul növünün istehsalçısı olaraq, ixrac bazarına çıxacağıq və Qazaxıstanda istehsal olunacaq məhsulu qoruyacağıq.

Satışların zamanətinə gəlincə, Türkiyə özü Qazaxıstanda istehsal olunacaq məhsulun müəyyən miqdarını alacaq.

Bu, Türkiyə ordusunun gələcək silahlandırılması üçün məhsulun yüksək keyfiyyətə malik olacağının daha bir dəlilidir.

- "Otokar" şirkəti ilə "Cobra"ların birgə istehsalı ilə bağlı layihəni reallaşdıracaqsınız mı?

- Yuxarıda dediyim kimi, əgər Müdafiə Nazirliyi simasında olan sifarişçi desə ki, məhsul bu və ya digər növündə olacaq, biz effektivlik nöqtəyi-nəzərdən bu barədə fikirləşəcəyik.

- Şirkətinizin ixrac potensialı barədə məlumat vermənizi xahiş edirik.

- İxrac barədə onu deyə bilərəm ki, bizim SSRİ dağılmazdan əvvəl istehsal etdiyimiz məhsullarımız da bu günə qədər öz bazarına malikdir. Hazırda istehsal etdiyimiz məhsulları əvvəlcədən ixrac prizmasından nəzərdə keçirir və bu məsələyə diqqətli yanaşıırıq.

- Hazırda Azərbaycan sizdən hər hansı bir məhsul idxal edirmi? Yaxud əksinə...

- Siz, yəqin, bilirsiniz ki, Qazaxıstan Ümumdünya Ticarət Təşkilatına daxil olmaq arəfəsindədir, ona görə, ÜTT-də mövcud olan prinsipləri qəbul edir. Biz, keyfiyyətli və tələb olunan məhsulun

olması halda bütün ölkələr ilə əməkdaşlıqda maraqlıyıq. Maşınqayırma müəssisəsi olaraq, biz məhsulun yaradılmasında istifadə olunan əlavə hissələri idxal edə bilərik. Bizim məhsullara gəlincə, törəmə şirkətləri vasitəsi ilə məqsədyönlü marketing işimizi aparırıq.

- Xəzər dənizi iki ölkəni birləşdirir. Dəniz sahəsində hərbi-sənaye əməkdaşlıq barədə nə düşünüürsünüz?

- Burada, mənə, məsələ əlavə araşdırma tələb edir. Bircə onu deyərəm ki, Xəzər dəniz qapalı su hövzəsidir və təhlükəsizliyinin təmin edilməsini tələb edir. Xəzər dənizinə çıxışı olan 5 ölkə var və onların hər biri Xəzərdə gəmiqayırma sahəsində tam təmin olunmaq istəyirlər. Rusiyada yaxşı gəmiqayırma var, Azərbaycan da yaxşı gəmiqayırma tərsənələri mövcuddur. Qazaxıstan da indi öz gəmiqayırma müəssisələrini inkişaf etdirir. Düşünürəm ki, bu sahədə bizim ölkələrimiz arasında səmərəli əməkdaşlığa malik ola bilərik.

- Kayrat Raxatoviç, maraqlı və hərtərəfli müsahibəyə görə təşəkkür edirəm.

- Sizə də təşəkkür edirəm, səmərəli əməkdaşlığımıza ümid edirəm. **AD**

20
illik
yubiley

Bakutel

2-5 DEKABR 2014

20-ci Yubiley Azərbaycan Beynəlxalq
**TELEKOMMUNİKASIYA VƏ
İFORMASIYA TEXNOLOGİYALARI
SƏRGİ VƏ KONFRANSI**

www.bakutel.az

Dəstək

Azərbaycan Respublikasının
Rəbətə və İnformasiya
Texnologiyaları Nazirliyi

Təşkilatçılar

Tel. : +994 12 4041000
Faks : +994 12 4041001
E-mail: telecoms@iteca.az

Keçiriləcək yer

 www.facebook.com/BakuTel

İlk ATAK-lar silahlanmaya qəbul edildi

Türkiyənin TAI şirkəti tərəfindən istehsal edilən ilk yerli zərbə helikopteri T-129 ATAK Silahlı Qüvvələrə təhvil verilib. Helikopterlərin Silahlı Qüvvələrə təhvil verilməsi münasibəti ilə keçirilən tədbirdə prezident Abdullah Gül, baş nazir Rəcəb Tayyip Ərdoğan, Böyük Millət Məclisinin sədri Cəmi Çiçək, Baş Qərargah rəisi, ordu generalı Necdət Özəl, eləcə də hökumət üzvləri iştirak ediblər. Tədbirdə qeyd olunub ki, 2007-ci ilin sentyabr ayında Müdafiə Sənayesi Katibliyi ilə TAI arasında imzalanmış müqavilə çərçivəsində Quru Qoşunlarının ehtiyac duyduğu hücum və kəşfiyyat təyinatlı 50 ədəd T-129 ATAK helikopterinin tədarükü planlaşdırılır. 2010-cu ildə müqaviləyə edilmis dəyişikliklə layihəyə daha tez təhvil veriləcək konfigurasiyada 9 helikopter əlavə olunub. Həmin helikopterlərdən ilk üçünün qəbulu prosesi tamamlanaraq Quru Qoşunlarının inventarına daxil olub. Helikopterin 42 fərqli avionika və silah sistemi Türkiyə şirkətləri tərəfindən istehsal olunur. Hazırda Türkiyə ATAK-ın xaricə ixracatı istiqamətində də görüşmələri davam etdirir.

ləcək konfigurasiyada 9 helikopter əlavə olunub. Həmin helikopterlərdən ilk üçünün qəbulu prosesi tamamlanaraq Quru Qoşunlarının inventarına daxil olub. Helikopterin 42 fərqli avionika və silah sistemi Türkiyə şirkətləri tərəfindən istehsal olunur. Hazırda Türkiyə ATAK-ın xaricə ixracatı istiqamətində də görüşmələri davam etdirir.

ləcək konfigurasiyada 9 helikopter əlavə olunub. Həmin helikopterlərdən ilk üçünün qəbulu prosesi tamamlanaraq Quru Qoşunlarının inventarına daxil olub. Helikopterin 42 fərqli avionika və silah sistemi Türkiyə şirkətləri tərəfindən istehsal olunur. Hazırda Türkiyə ATAK-ın xaricə ixracatı istiqamətində də görüşmələri davam etdirir.

İranın yeni raketləri təqdim olundu

İran hərbi sənayesi tərəfindən istehsal edilmiş yeni raket sistemləri ictimaiyyətə təqdim olunub. May ayının ilk günlərində təqdimatı keçirilmiş "Ya Əli" adlı yeni ballistik raket 700 km-dən çox uçuş uzaqlığına malikdir. Sələfləri ilə müqayisədə iki dəfədən artıq uçuş uzaqlığına malik olan bu raket müxtəlif döyüş başlıqları daşıyaçaq.

Müxtəlif döyüş təyyarələrinin silahlanmasında yer alacaq "Qader" adlı qanadlı raketlərin testləri 2013-cü ilin dekabr ayının sonlarında yekunlaşıb. Verilən məlumata görə, "Qader" 200 kilometrədən artıq uzaqlıqda hədəfləri məhv etmək qabiliyyətinə sahibdir.

İran mütəxəssislərinin sovet S-200 sistemlərinin əsasında hazırladığı "Xordad" zenit-raket kompleksi isə eyni anda dörd hədəfi izləməyə və bu hədəflərə qarşı səkkiz raket buraxmağa imkan verir. Mənzili 200 km olan "Xordad" raketi 25000 metr yüksəklikdə döyüş təyyarələrini və ballistik raketləri məhv etməyə qadirdir.

Xüsusi təyinatlılar üçün səssiz minaatan

Gürcüstanın "Delta" Hərbi-Elmi Mərkəzi İordaniyanın paytaxtı Amman şəhərində keçirilən SOFEX-2014 xüsusi təyinatlı qüvvələr sərgisində özünün bir sıra məhsullarını beynəlxalq nümayişə çıxarıb. Sərgidə "Delta" tərəfindən istehsal olunmuş "Lazika" adlı piyadaların döyüş maşını, "Didgori" adlı kəşfiyyat-döyüş maşını, GG-122 reaktiv artilleriya sistem, müxtəlif çaplı minaatanlar, pilotsuz uçuş aparatları, atıcı silahlar və onların döyüş sursatları nümayiş etdirilib. Məlumat verilib ki, gürcü mütəxəssislər tərəfindən "Qrad" reaktiv atəş sistemi əsasında dizayn olunmuş GG-122 sistemi KrAZ-63221 markalı zirehli maşının şassisi üzərində yerləşir. Maşının zirehi heyəti qəlpələrdən, nüvə, bakterioloji və kimyəvi hücumlardan qorumağa imkan verir. Bu sistemin atış uzaqlığı 40 km təşkil edir. GG-122-də atəşin idarə edilməsi pro-

sesi kompüterləşdirilib.

Sərgidə nümayiş olunan Gürcüstan silahları arasında diqqət çəkəni isə xüsusi təyinatlılar üçün hazırlanmış GNM-60 "Mkudro" adlı 60 mm çaplı səssiz minaatan olub. Xüsusi əməliyyatlar üçün işlənilib hazırlanmış bu minaatan hərbcilərə gizli qalmaqla düşməyə atəş açmaq imkanı verir. Uzunluğu 395 mm, çəkisi 2,5 kq, atış tempi dəqiqədə 30 atəş təşkil edən "Mkudro" ilə 85° bucaq altında atəş açmaq mümkündür. Minaatanda tətbiq olunan 1.5 kq çəkiyə malik minanın effektiv təsir radiusu 25 metr, atış məsafəsi 450 metr, atış zamanı səs səviyyəsi 69 db təşkil edir.

FLIR-dən snayperlər üçün yeni termal nişangah

"FLIR Systems" şirkəti snayperlər üçün 2000 metr məsafədə insan boyda hədəfi müəyyən etməyə və tanımağa imkan verən yeni HISS-XLR termal silah nişangahını təqdim edib. Əvvəlki modellərdən 25% daha yaxşı göstərici nümayiş etdirən bu nişangahda kiçik ölçülü soyudulmuş 640x480 İnSb FLIR sistemi istifadə

olunub. MWIR sensordan istifadə edilməsi atıcıya tam qaranlıqda, tüstüdə, dumanda və bir çox maneələrdə hədəfi görmək imkanı verir. Nişangah stabilizasiya edilmiş f2.29° h x 1.72° v görmə bucağına malikdir. Lazer məsafə ölçən və ballistik kompüterlə birgə analoqu olmayan nişangah həllinə malik HISS-XLR sistemi-

nə bunlarla bərabər rəqəmsal maqnit kompas daxildir. Yüksək ölçülü display isə mətni və simvolları daha dəqiq göstərir, görüntünü korlamadan 25 dəfə yaxınlaşdırmağa imkan verir. Nişangahdan informasiya daxilindəki SD karta yazıla bilər ki, bu da əməliyyatdan sonra təhlil aparmağa imkan verir.

Helikopter PUA-lar

Şamil Əlibəyli

Müasir təhlükəsizlik təhdidləri və yeni müharibə konsepsiyaları pilotsuz uçuş aparatlarına (PUA) ehtiyacları artırmaqla yanaşı, bu, sistemlərin yeni növlərinin meydana çıxmasını və tətbiqini şərtləndirməkdədir. Bu kontekstdə bazara standart təyyarə tipli PUA-larla yanaşı vertikal qalxma və enmə xüsusiyyətinə malik PUA-lar (VTOL və ya helikopter tipli PUA-lar), həmçinin quadrokopter tipli çox motorlu PUA-lar daxil olur.

Dizayn və missiya baxımından helikopterdən ciddi fərqlənməyən VTOL PUA-ların yaradılması istiqamətində son onillikdə dünyada bir sıra mühüm layihələr reallaşdırılıb. İlk dövrlərdə hüquq-mühafizə orqanları, sərhəd patrul və xilasetmə əməliyyatları üçün nəzərdə tutulan bu PUA-lar hazırda Hərbi Dəniz Qüvvələri, Quru Qoşunları, meşə yanğınlarının qiymətləndirilməsi, ətraf mühitin monitorinqi, elektrikötürmə xətlərinin müayinəsi, axtarış-xilasetmə əməliyyatları, sərhəd patrulu və yol vəziyyətinin öyrənilməsi, həmçinin radio elektron mübarizə, kəşfiyyat kimi müxtəlif əməliyyatlarda geniş istifadə olunmaqdadır. Xüsusilə də gəmilərə bazalaşma imkanları baxımından VTOL PUA-lar Hərbi Dəniz Qüvvələri üçün ən münasib həll sayılır. Kiçik ərazilərdən qalxa və enə bilən bu uçuş aparatlarının silahlı versiyalarının yaradılması üzərində də işlər davam etdirilir.

VTOL PUA-ların bir çoxunun əsasında dayanan İsveçin "CybAero" şirkətinin

APİD-55 aparatı benzinlə işləyən "Hirth E18H" mühərrikinə sahibdir. PUA-nın uzunluğu 3.20 m, hündürlüyü 1.20 m, rotorun diametri 3.30 m, boş çəkisi 95

kq, faydalı yükü yanacaq daxil olmaqla 50 kq təşkil edir. İstehsalçı firmanın açıqladığı məlumata görə, APİD-55-in yeni buraxılışlarında PUA 3 km hündür-

Camcopter S-100

lüyə qalxır və 60 km/saat sürət yığır. Havada 7 saatdan artıq qalan PUA-nın uçuş radiusu 50 km-dir. Mövcud proqram təminatı sayəsində aparat uçuş zamanı daxil edilən bilgiler əsasında hərəkət trayektoriyasını dəyişir. Rəqəmli rabitə kanalı vasitəsi ilə görüntünü real vaxt rejimində 200 kilometrə qədər uzaqlığa ötürülə bilər.

İsrailin "Steadicopter" şirkətinin 116 at gücündə benzin mühərrikə malik "Black Eagle-50" PUA-nın uzunluğu 2.3 metr, çəkisi 35 kq, faydalı yükü 3 kq, havada qalma müddəti 3 saatdır. Qəza vəziyyətində PUA-nın avtopilot proqramı onun ilk nöqtəyə dönməsini təmin edir. "Black Eagle-50" 126 km/saat sürətlə sahibdir. Hazırda bu aparat İsrail daxil olmaqla bir sıra ölkələrdə hərbi və milli məqsədlər üçün istifadə olunur.

İsveçin SAAB şirkətinin populyarlığı ilə tanınan "Skeldar" PUA-ı "CybAero" şirkətinin APID-55 PUA-nın bazasında yaradılıb. "Skeldar"ın füzelyajının struktur hissələrini kompozit, plastik kütlə, titan və alüminium ərintilərindən olan elementlər təşkil edir. Hazırda beynəlxalq bazarda Amerikan MQ-8 "Fire Scout" və Avstriyanın "Camcopter S-100" PUA-ları ilə rəqabət aparan "Skeldar" dizel yanacaqqla işləyən, 55 at gücündə mühərrikə malikdir. Havada 6 saata yaxın qala bilən PUA-nın sürəti 130 km/saat, uçuş radiusu 100 km-ə çatır. PUA-nın iki - quru və dəniz modifikasiyaları mövcuddur. Dəniz konfigurasiyası 4 bala qədər dalğalı şəraitdə gə-

minin göyertəsinə enməyi bacarır. Rotorunun diametri 5.2 met, hündürlüyü 1.3 metr, çəkisi 235 kq, uçuş hündürlüyü 3500 metr təşkil edən "Skeldar"ın bort avionikasının tərkibinə ehtiyat kompüter, qlobal peyk naviqasiya qəbulediciləri, inersiyalı ölçü qurğusu, hava məlumat sistemi və maqnit kompası daxil edilib. Faydalı yükü 40 kq-dan çox olan "Skeldar"a açıq asmada müşahidə və kəşfiyyat üçün müxtəlif avadanlıqlar yerləşdirmək mümkündür. Cari ilin fevral ayında SAAB firması "Skeldar" üzərində MSIC (Multi-Sensor Intelligence Cell) aparatının sınaqlarını yekunlaşdırıb. MSIC sistemi müxtəlif kəşfiyyat tənzimçilərindən fasiləsiz məlumatların işlənməsini aparır və muxtar kəşfiyyat mərkəzinin funksiyalarını yerinə yetirir.

"Skeldar"a hərbi dəniz texnikası bazasında böyük marağın olduğunu de-

yən SAAB yetkililərinin sözlərinə görə, İspaniya və İsveçlə yanaşı 2013-cü ildə Rusiyanın Federal Sərhəd Xidməti "Skeldar V-200" sistemini silahlanmaya qəbul edib.

Fransa, İtaliya, Vyetnam, BƏƏ və Rusiya Hərbi Dəniz Qüvvələrinin silahlanmasında yer alan Avstriyanın "Schiebel" şirkətinin "Camcopter S-100" sistemi gecə və gündüz 200 kilometr radiusda, istənilən əlverişsiz hava şəraitində quruda və dəniz üzərində işləmək imkanlarına sahibdir. Bir ədəd "Austro AE50R Wankel" (41 kW) mühərriki ilə təchiz olunmuş "Camcopter" 5486 metr yüksəkliyədək qalxmağı bacarır. Standart komplektləşmədə tam yanacaqqla və 34 kq faydalı yük ilə 6 saatdan çox uçuş yerinə yetirir. PUA-nın bu uçuş müddətini əlavə yanacaq çəni ilə 10 saata qədər artırmaq mümkündür. "Camcopter" Sakit okeanda, Hind okeanında, Aralıq və Xəzər dənizlərində keçirilmiş testlərdə 5 bal gücündə dalğalı şəraitdə və 20 mil sürətlə əsən küləkdə belə gəmilərə enib-qalxmaq qabiliyyətini təsdiqləyib.

"Camcopter"ın ilk müştərisi Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri (BƏƏ) olub. Hazırda BƏƏ-nin istifadəsində bu PUA-dan 40 ədəd mövcuddur. 2009-cu ildə Liviya Avstriyadan 4 ədəd "Camcopter" alıb. 2011-ci ildə isə İordaniya L-3 Wescam MX-10EO-IR faydalı yükü ilə təchiz olunmuş iki PUA-nı silahlanmaya qəbul edib. 2010-cu ildə Çin Dəniz Qüvvələrinin 18 ədəd "Camcopter S-100" aldığı açıqlanıb.

Rusiya Silahlı Qüvvələrində isə bu ölkədə "Shiebel" ilə birləşə istehsal olunan "Camcopter"lər "Qorizont Eyr S-100" indeksi ilə istifadəyə qəbul edilib. Rusiya Federal Sərhəd Xidmətinin açıqlamalarına görə, "Rubin" tipli sərhəd gözetçi katerlərinin hamısını bu PUA-larla komplektləşdirilməsi planlaşdırılır.

Kuru və dəniz üzərində kəşfiyyatın aparılması, qüvvələrə ehtiyac duyulan atəş dəstəyinin təmin olunması üçün "Northrop Grumman" şirkəti tərəfindən yaradılmış MQ-8C "Fire Scout" PUA-ları ən müasir avionikaya əsaslanır və hətta radioelektron maneələr şəraitində çalışır. "Schweizer 330" helikopterinin əsasında yaradılmış dünyanın bu ən böyük bu helikopter PUA-ı FADEC elektron idarəetməyə malik Rolls-Royce 250-C47B (313 kW) mühərriki ilə təchiz olunub. PUA-nın rotorunun uzunluğu 8.4 metr, boş halda çəkisi 940 kq, faydalı yükü 272 kq, maksimum sürəti 213 km/saat, kreyser sürəti 200 km/saat təşkil edir. Hazırda havada 5 saatdan çox qala bilən "Fire Scout"-un döyüş radiusu 110 dəniz milidir (203 km). PUA tam yüklə 6100 m yüksəkliyə qalxa bilər.

"Airbus Defense" şirkəti tərəfindən ötən il sınaqlarına başlanan "Tanan-300" (Block 2) aparatı da İsveçin "CybAero" şirkətinin APID-55 konstruksiyasına əsaslanır. Başqa sözlə, "Tanan-300" APID-55-in dərin təkmilləşdirilmiş versiyası da hesab oluna bilər. İstehsalçı şirkətinin məlumatına görə, maksimal uçuş çəkisi 2350 kq olan "Tanan-300" Block-2 konfigurasiyası Block-1 konfigurasiyasından təxminən 2 dəfə böyükdür. PUA-nın faydalı yükü 80 kiloqramdır. Uçuş müddəti isə yüklənməsindən asılı olaraq 8-12 saat təşkil edir. PUA-nın maksimal sürəti 150 km/saata, hərəkət radiusu 180 kilometr, praktik tavanı 4000 metrə çatdırılıb. Müxtəlif ölkələrdən hərbi dəniz qüvvələrinin "Tanan-300" Block-2 versiyasına böyük maraq göstərdiyini deyən "Airbus" nümayəndələrinin sözlərinə görə, bu sistem eyni zamanda quru qüvvələrində, hüquq mühafizə orqanlarında, sərhəd

təhlükəsizlik qüvvələrində, həm də mülki məqsədlər üçün istifadə oluna biləcək. Uçuş sınaqlarından sonra "Tanan-300" yüksək ayırdetmə dəqiqliyinə malik (full HD) videokameralar, həmçinin infra-qırmızı tənzimçilərə və IFF sistemi ilə təchiz olunacaq.

Türkiyənin TAI şirkətinin üzərində işlədiyi R-300 VTOL PUA sistemi isə tam avtomatik qalxma, enmə və hərəkət imkanına malikdir. PUA-nın proqram təminatı əvvəlcədən planlaşdırılmış hərəkət trayektoriyasını uçuş zamanı dəyişdirməyə imkan verir. "Mosquito XE" helikopterinin bazasında hazırlanmış R-300 PUA-nın çəkisi 320 kq təşkil edir. Faydalı yükü isə 80 kq civarındadır. R-300 PUA-nın sürəti saatda 72 mil, havada qalma müddəti 3-4 saat, tavanı 10 min fut təşkil edir. Aparatın faydalı yükünə EO/IR kameralar və siqnal kəşfiyyatı sistemi daxil ediləcək. PUA-ya gələcəkdə müxtəlif silah sistemlərinin integrasiyası da planlaşdırılır.

Belarusun "Indela" şirkətinin bir neçə il öncə bazara çıxardığı HUSKY-II helikopter PUA 5 saat fasiləsiz uçuş həyata keçirmə imkanına sahibdir. PUA-nın rotorunun diametri 4.8 m, hündürlüyü 1.53 metr, maksimal uçuş çəkisi 255 kq, statik tavanı 2100 metr, kreyser sürəti 100 km/saatdır. Faydalı yükünə "Indela" OGD-20HIR infra-qırmızı kamerası və lazer məsafəölçənli elektro-optik sistem daxil edilib. Şirkətin baş mühəndisi Vladimir Çudakov HUSKY-II aparatının testlərdə 10 metr saniyə sürətli küləkdə qalxma və enməni yerinə yetirdiyini bildirib. Adıçəkilən şirkətin INDELA-I.N.SKY adlı digər PUA-nın sürəti 70 km/saat, statik tavanı 1500 metr, faydalı yükü 30 kq təşkil edir. İdarəetmə sistemi isə bu

PUA-ya 60 kilometrə qədər uzaqlıqdan real vaxt rejimində informasiyanın göndərmək imkanı qazandırır. V. Çudakovun sözlərinə görə, qiymət baxımından "Camcopter S-100" sistemindən 4 dəfə ucuz olan bu PUA quru qoşunlarında, dənizdə, mülki işlərdə, o cümlədən elektrik ötürücü xətlərinin monitorinqində, axtarışların aparılmasında istifadə edilə bilər. Indela-I.N.SKY konstruksiyası ona müxtəlif müşahidə-kəşfiyyat aparatları qurmağa və pilotaj-naviqasiya avadanlığını yetişdirməyə icazə verir.

2013-cü ilin sentyabr ayında MSPO-2013 sərgisində Polşanın WZL-1 Hərbi Aviasiya Zavodu tərəfindən nümayişə çıxarılmış ILX-27 PUA-ı hücum və müdafiədə olan qüvvələrə atəş dəstəyinin təmin olunması, kəşfiyyat aparılması, yaralıların döyüş meydanından təxliyəsi kimi geniş spektrlərdə istifadə üçün nəzərdə tutulur. Çəkisi 1100 kq təşkil edəcək helikopter PUA 300 kq yük daşıya biləcək. Hazırda yaradılma mərhələsində olan PUA-nın maksimum 4240 metr yüksəklikdə 215 km/saat sürətlə hərəkət imkanına sahib olacağı gözlənilir.

Amerikan "Bell Helicopter Textron" şirkətinin "Eagle Eye" tiltrotor PUA-sı helikopter PUA-lardan özünün xarici dizaynı və iş prinsipi ilə fərqlənir. "Pratt & Whitney 207D" mühərriki ilə təchiz olunmuş PUA-nın uzunluğu 5.1 metr, hündürlüyü 1.7 metr, boş çəkisi 827.8 kq, sürəti 360 km/saat, uçuş müddəti 6 saat təşkil edir. Tam yüklə 6100 metr yüksəkliyə qalxmağı bacaran PUA EO/infra-qırmızı kamera, radar, EW, NBC kəşfiyyat sensorları, muxtar uçuş proqramı, rəqəmli xəritə, GPS/INS naviqasiyası ilə təchiz olunub. PUA-nın faydalı yükü 90 kq-dır. **AD**

Artilleriya təsbit sistemləri

Şamil Əlibəyli

Düşmənin cəbhə xəttinin dərinliklərində yerləşən artilleriya vasitələrinin yerini aşkarlayan yerüstü atəş təsbiti sistemlərinin (ATS) yaradılması işlərinə 1970-ci illərin əvvəllərində başlanıb. 1986-cı ildə isə Fransa, Almaniya və Böyük Britaniya birlikdə rəqibin artilleriya batareyalarının yerini yüksək dəqiqliklə təsbit edəcək sistemin hazırlanması prosesinə start verdi. Bir neçə il sonra bu sistem COunter Battery Radar (COBRA) AESA System adı ilə xidmətə qəbul olundu. Sonrakı dövrdə COBRA əsas götürülməklə Norveç və

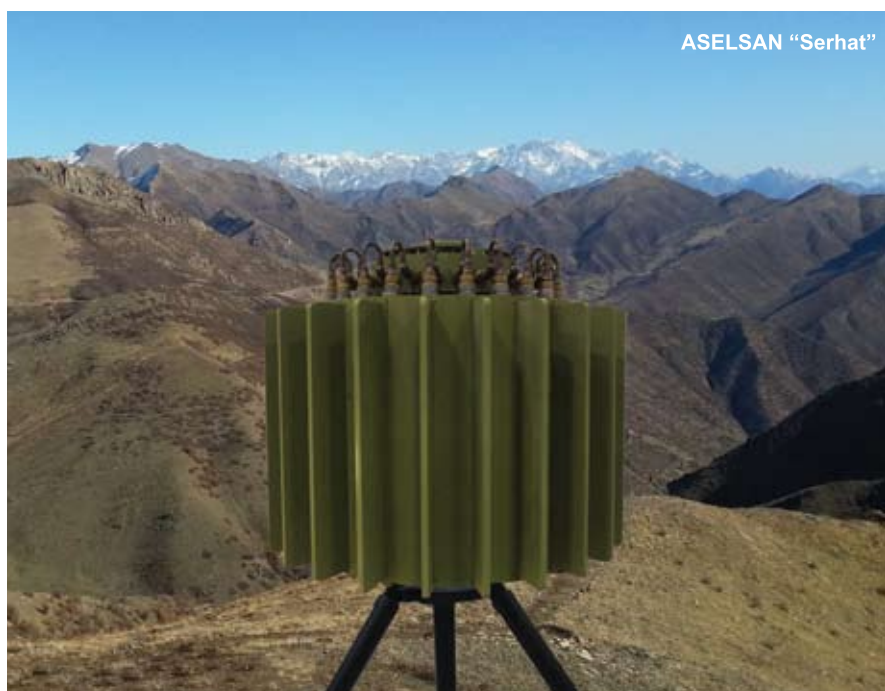
İsveç ARTHUR radarını hazırladılar. Xidmətə 1999-cu ildə qəbul edilmiş sonuncu sistem hazırda 7 NATO ölkəsi və Cənubi Koreya ordusunda istifadə olunur. NATO ölkələrinin İraq və Əfqanıstandakı əməliyyatların gedişində 360 dərəcə əhatəni təmin edən və daha asan istifadə olunan, hətta qumbaraatanların atəş nöqtələrini təsbit edən sistemlərə ehtiyacı meydana çıxardı. Bu kontekstdə Amerika Ordusu 2020-ci ilə qədər səhra artilleriyasının modernləşdirilməsi strategiyası çərçivəsində HMMWV maşınlarının üzərində quraşdırılmış, yüngül, minaatanları və qumbaraatanları hərəkət halında belə təsbit edən AN/TPQ-50 LCMR və yük maşını üzərində quraşdırılan sürətli AN/TPQ-53 QRCR artilleriya təsbit ra-

Dünya çapında geniş yayılmış artilleriya təsbit radarları arasında COBRA (Counter Battery Radar) xüsusi yer tutur. C3 şəbəkəsi ilə ADLER silah komanda-nəzarət mərkəzinə bağlı olan, müasir yüksək qəbuledici-ayırıcı antenaya malik COBRA sistemi ilə həm iri çaplı raketlərin, həm də minaatanların yerləşdiyi nöqtələri təyin etmək mümkündür. OCCAR-ın nəzarəti altında CASSIDIAN tərəfindən hazırda istehsalı davam etdirilən COBRA 40 km radiusda düşmənin raket, artilleriya, minaatan batareyalarını yerlərini yüksək dəqiqliklə təsbit edərək, hədəf nöqtələrin koordinatlarını öncədən hesablayır, döyüş meydanı barədə kəşfiyyət məlumatlarını təmin edir. Bu radarlar vasitəsi ilə rəqibin elektron mübarizə vasitələrinin də yerini təyin etmək mümkündür. C-bandda çalışan, aktiv fazalı antenaya sahib, nəqliyyat vasitəsi üzərində yerləşən sistemin dəqiqlik xətası 20 km üçün təqribi 10 metrdir.

Amerikan "Raytheon" şirkətinin köhnə AN/MPQ-4 radarlarını əvəz etmək üçün hazırladığı AN/TPQ-36 radarı və daha uzaq mənzilə malik AN/TPQ-37 radarları 90 dərəcə bucaq altında ərazini saniyə ərzində bir neçə dəfə skan edərək, düşmənin artilleriya sistemlərinin yerini avtomatik olaraq təyin edir. Təyin olunan düşmən atış nöqtələrinin yeri operatorun monitorunda görüntülənir. Bu sistem özünün sürətli təyinetmə imkanlarına görə analoqlarından fərqlənir və atış nöqtəsini mərmirə hava-

darını silahlanmaya qəbul etməyi planlaşdırır. AM/TRQ-53 sələfi AN/TPQ-37 radarı ilə eyni imkanlara malik olsa da, istismar xərcləri azaldılıb. Bu radar 90 və 360 dərəcə sektorunda atılan mərmirlərin və raketlərin müəyyən edilməsi, identifikasiyası və izlənməsini təmin edir. Sistemin fəaliyyət uzaqlığı 500 metrdən 60 kilometrə qədərdir. Bu radarlar batareya atəşi zamanı tam rəqibin raketləri, artilleriya mərmirləri və qumbaraatan atəşləri barədə məlumat verir. Radarlar atəş tapşırıqlarının operativ emal olunması üçün rəqəmsal taktik radiostansiyalar vasitəsi ilə səhra artilleriyasının taktiki məlumatların təkmilləşdirilmiş sistemində (AFATDS) qoşulur.

ASELSAN "Serhat"

da olduğu müddətdə təsbit eləyir. I bandında çalışan AN/TPQ-36 radarının aşkaretmə məsafəsi 24 km, E/F bandında çalışan AN/TPQ-37 radarının isə 50 kilometrdir.

İsveç SAAB şirkətinin C-bandda çalışan ARTHUR (ARTillery HUNting Radar) artilleriya təsbit sisteminin ARTHUR Mod A versiyası adi silahları 15-20 km, 120 mm çaplı minaatanları 30-35 km məsafədən 0,45% səhvlə təyin etməyə imkan verir. Təkmilləşdirilmiş ARTHUR Mod B versiyası isə adi silahları 20-25 km, 120 mm çaplı minaatanları 35-40 km məsafədən 0.35% yanılma ilə, böyük antenali ARTHUR Mod C versiyası kiçik çaplı silahları 31 km, minaatanları 55 km və raketləri 50-60 km məsafədən təyin etmə imkanına sahibdir. Sistem

ELM-2311 C-RAM

Zoopark-1M

maneələrə qarşı yüksək qoruma səviyyəsi ilə seçilir.

İsrail Aerokosmik Sənayesi (Israel Aerospace Industries - IAI) törəmə şirkəti olan "ELTA Systems"-in ELM-2311 C-RAM artilleriya təsbit radarı cari ilin fevral ayında keçirilmiş testlərdə eyni zamanda bir neçə artilleriya qurğusunun atəşini tapıb, izləyib, atəş nöqtəsini və atəşə tutulan yeri dəqiqliklə müəyyən edib. Şirkətin açıqladığı bilgilərə görə, ELM-2311 kompakt, mobil çox-funksiyalı artilleriya atəş radarı C bandında çalışır və 360 dərəcə müşahidə etmə sektoruna malikdir. Radar 3D formatlı elektron daramanı təmin edən antenalarla (AESA) malikdir və iki operator tərəfindən idarə olunur.

İsrailin RADA şirkətinin RPS-40 radarı isə artilleriya vasitələri, raketlər, həmçinin tank əleyhinə raketlər və RPQ atışları daxil olmaqla çox sayda mərmirin atış yerini təyin etmək imkanlarını özündə cəmləşdirir. Bu sistem nəqliyyat vasitələrində, stasionar obyektlərdə, habelə təyyarələrdə belə qurula bilər. Ötən il seriyalı istehsalına başlanılan radar AESA (Active Elektron Skaner Array) antenaya sahibdir. RPS-40 qısa radiusda - 5-10 km məsafədə 90° və 70° bucaq altında hədəfləri izləyərək yerini təyin edir. Ehtiyac yarandıqda standart Ethernet kanalından istifadə edərək, digər müdafiə sistemləri və sensorlar ilə inteqrasiya oluna bilər.

AN/TPQ-37 əsas götürülməklə Hindistanın "Bharat Electronics Limited" şirkəti tərəfindən yaradılmış BEL Silah Yeri Radarı (WLR) 90 dərəcə bucaq altında hündürlükdə və 360 dərəcə bucaq altında ətrafı skan edərək artilleriya

və minaatan mövqelərini təsbit edir. Aşkarlanmış hədəflərin yeri monitorda 3D rəqəmsal xəritə üzərində qeyd olunur. Radar iri çaplı mərmilərin yerini 30 km-ə qədər, idarə olunmayan raketlərin yerini isə 40 km radiusda dəqiqləşdirir. Sistem elektron mübarizə şəraitində, hətta yüksək atəş sıxlığında çalışaraq eyni anda 7 hədəfi təsbit edərək izləməyi bacırır. C bandında çalışan BEL WLR 81 mm çaplı minaatanın atəş nöqtəsini 2-20 km, 105 mm çaplı topu 2-30 km, idarə olunmayan raketləri 4-40 km məsafədən müəyyənləşdirir.

AELSAN tərəfindən 2013-cü ildə IDEF müdafiə sərgisində nümayiş etdirilmiş "Serhat" minaatan təsbit radarı müxtəlif nəqliyyat vasitələri üzərində və stasionar şəkildə tətbiq edilə bilmə xüsusiyyətinə sahibdir. Radar görmə xəttindəki minaatan mərmilərini təsbit edir, izləyir, mərmilərin təxmini çıxma və düşmə yerlərini hesablayır. 360° bucaq altında dairəvi müşahidəni təmin edən radar modulyar dizayna sahibdir.

L bandda çalışan radarın müəyyən etmə məsafəsi 6 km təşkil edir. Elektron aktiv antenaya malik "Serhat" eyni anda birdən çox atışın yerini təsbit etməyi bacırır.

Yaradılmasına SSRİ-nin son dövrlərində başlanmış və Rusiya tərəfindən təkmilləşdirilmiş "Zoopark-1" (1L219M) atəş kəşfiyyat və təsbit radarı artilleriya, reaktiv atəş sistemləri və minaatan mövqelərini, taktik raketlərin işəsalma qurğuları və Hava Hücümündən Müdafiənin komplekslərinin mövqelərini müəyyənləşdirmək, mərmilərin və raketlərin trayektoriyalarının hesablaması kimi müxtəlif funksiyaları yerinə yetirir. "Strela" Elmi-Tədqiqat İnstitutu tərəfindən müasirləşdirilmiş yeni kompleks 1L219M indeksi ilə ilk dəfə 2002-ci ildə təqdim edilib. 2013-cü ilin avqust ayında isə "Almaz-Antey" Konserni raketlərin və artilleriya vasitələrin mövqelərini təyin etmək imkanına malik "Zoopark-1M" (1L260) müasirləşdirilmiş radiolokasiya kompleksini nümayiş etdirib. Ru-

siyalı ekspertlərin sözlərinə görə, RLS-nin və hesablayıcı kompleksin yüksək məhsuldarlığı rəqibin bütün atəş vasitələrinin koordinatlarını çıxarmağa və atış zamanı məhv etməyə imkan verir. "Zoopark" çoxfunksiyalı RLS-i xarici analoqlarından fərqli olaraq, rəqibin hərbi və mülki aviasiya vasitələrini belə müşayiət etmək imkanlarına malikdir.

MT-LB maşınının şassisi üzərində yerləşən 1L259 üç koordinatlı RLS azimut üzrə 40-90 dərəcə bucaq altında ərazini avtomatik darayır, mərmiləri müşayiətə götürərək, atış yerini təsbit edir. "Zoopark-1" döyüş vəziyyətində yaylım atəşdən 20 saniyə sonra dəqiqədə 70 müxtəlif artilleriya vasitəsinin mövqeyinin koordinatlarını çıxarır, 12 mərmini izləməyə götürür. Kompleks 81-120 millimetr minaatanların mövqelərini 20-22 km, 105-155 mm çaplı top-ların yerini 15-20 km, 122-240 mm çaplı reaktiv atəş sistemlərinin yerini 30-35 km, taktik raketlərin atəş mövqelərini 40 km məsafədən təyin etmə qabiliyyətinə sahibdir.

Radarlarla yanaşı akustikadan yararlanmaqla rəqibin atəş nöqtələrinin yerini təsbit etməyə imkan verən yeni ATS-ləri də meydana çıxmaqdadır. Bunların arasında son dövrlərdə üzərində daha çox dayanılan Niderlandın "Microflown AVISA" şirkətinin orta və iri çaplı silahların, minaatan və artilleriya sistemlərinin yerini təyin edən Akustik Çoxfunksiyalı Sensor (AMMS) sistemidir. 2012-ci ildən Niderland Ordusu tərəfindən raket, minaatan və kiçik çaplı silah yerlərinin təsbiti məqsədi ilə istifadə edilən bu sensorlar yer üzərində qurulur. Şirkət nümayəndələrinin sözlərinə görə, AMMS hədəf təsbiti və təsnifi üçün tək və ya şəbəkə halında istifadə oluna bilər. Sistem RAM-LOC və RAM-SCORE adlı iki ayrı sistemdən ibarətdir. RAM-LOC sərhədlərin qorunması, atəş nöqtələrinin təsbiti və məhv ediləcək nöqtələrin koordinatlarının müəyyənləşdirilməsinə imkan verir. Nəticələr real vaxt rejimində istifadəçinin döyüş meydanını idarə etmə sistemində ötürülür. RAM-SCORE isə təlimlərdə raket, top və minaatanların yerinin müəyyənləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulur. Paslanmaz dəmirdən hazırlanmış və 12V batareya ilə qidalanan AMMS 81 mm çaplı minaatanın atəş nöqtəsini 20 km, 155 mm çaplı topun 30 km, 5.56 və ya 7.62 mm çaplı tufəngin 5 km, .50 çaplı pulemyotun isə 7 km məsafədən təyin etmək qabiliyyətinə malikdir.

ASELSAN atəş dəstək sistemləri

Atəş Dəstək Sistemlərinin (ADS) yaradılması sahəsində 25 ildən artıq təcrübəyə sahib olan ASELSAN-ın bu sahədə geniş məhsul çeşidləri mövcuddur. Bu məhsullar sırasına müştərinin tələblərinə uyğun olaraq düzənlənə bilən çox sayda təchizat və sistem daxildir. Sistemlər korpus səviyyəsində atəş dəstəyinin bütün taktik və texniki ehtiyaclarını qarşılamaqdadır.

ASELSAN-ın ADS-ləri bir biri ilə ineqrə şəkildə çalışa bilən modulyar dizayna sahibdir. Sözügedən sistemlərin bir araya gətirilməsi ön müşahidə və silahlardan tabor, alay, briqada və korpus səviyyəsinə qədər uzanan taktik ehtiyacları uyğun Komanda-Kontrol Sistemlərini təşkil edir.

ASELSAN tərəfindən hazırlanan ADS-ləri aşağıdakılardır:

- Batareya Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi (BAİKS),
- Minaatan Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi (MAİKS),
- Taktik Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi (TAİKS),
- Reaktiv Raketlərin Atəş İdarəetmə Sistemi
- Hədəf Təsbit Sistemləri
 - Ön Müşahidə Maşını (ADESTİM)

- Daşına bilən Müşahidə Sistemi (İGMÜ)
- Yerüstü Müşahidə və atəş tənzimləmə Radarı (ARS-2000)
- Dəstək Sistemləri -
 - ASELSAN Meteoroloji Sistemi
 - Yer Ölçmə Sistemi (YİTP)
 - Sursat Ötürmə Sistemi
 - Başlangıç Sürəti Ölçmə Radarı (BSÖR)

Batareya Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi

ASELSAN Batareya Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi (BAİKS) düşmən hədəflərini sürətli və ilk atışda vurulması, dəqiq atəş altında saxlaması məqsədi ilə yaradılıb. BAİKS ümumilikdə batareya səviyyəsində komanda, atəş idarəetmə və rabitə elementlərini özündə birləşdirən texniki atəş idarəetmə və rabitə sistemidir.

Sistem Atəş İdarəetmə Mərkəzi və Top Komandiri Sistemlərindən ibarətdir. Atəş İdarəetmə Mərkəzində sürətli və düzgün bir şəkildə hesablanan atış komandaları radiostansiya və ya naqilli rabitə modemləri vasitəsi ilə Top Komandiri Sisteminə göndərilir. BAİKS bir artilleriya batareyasının bütün atəş vəzifəsini yerinə yetirir. Ayrıca olaraq, BAİKS batareyanın sursat inventarının hazırlanmasına qədər, bir batareyanın həyata keçirəcəyi digər müxtəlif vəzifələri də avtomatik şəkildə həyata keçirir.

BAİKS Ön Müşahidə Maşını (ADES-TİM), Mobil Ön Müşahidəçilər, Meteoroloji Sistemi (TOMES) və Üst Komanda Sistemləri (TAİKS) ilə rəqəmsal məlumat mübadiləsini təmin edir.

Minaatan Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi

Minaatan Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi (MİKS) minaatan qruplarının vəzifələrini daha sürətli və daha dəqiq bir şəkildə həyata keçirmələrini, digər atəş dəstək birlik və vasitələri ilə uyumlu şəkildə rəqəmsal məlumat mübadiləsini təmin edən sistemdir.

MAİKS Minaatan Atəş İdarəetmə Mərkəzi və Minaatan Komandiri Sistemlərindən ibarətdir. Minaatan Atəş İdarəetmə Mərkəzindən sürətli və doğru şəkildə hesablanan atəş komandaları hərbi standartlarda qurulan rabitə infrastrukturunda, rəqəmsal radiostansiya və ya naqilli rabitə vasitəsi ilə Minaatan Komandiri Sisteminə göndərilir. Sistem minaatan qruplarının bütün atış tapşırıqlarının həyata keçirilməsini təmin etməklə yanaşı, sursat inventarının hazırlanması daxil olmaqla qrupun bütün tapşırıqlarını avtomatik şəkildə həyata keçirir.

MAİKS Ön Müşahidə Maşını, Mobil

Ön Müşahidəçilər, Meteoroloji Sistem və TAİKS ilə rəqəmsal məlumat mübadiləsi imkanına malikdir.

Taktik Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi

Taktik Atəş İdarəetmə Kompüter Sistemi (TAİKS) atəş dəstəyinin planlaşdırılması və tətbiqində istifadə olunan komanda, kontrol, rabitə və məlumat sistemidir. Sistem tabordan ordu korpusunadək bütün strukturlarda mövcud olan atəş dəstək koordinasiya mərkəzlərində və taktik əməliyyat mərkəzlərində istifadə oluna bilər.

TAİKS komandirin niyyətinə və kriteriyalarına, əldəki bütün atəş dəstək vasitələrinin durumuna (silah, sursat, hazırlıq, atış mənzili, və s.), taktik duruma, döyüş meydanının şərtlərinə, dost və düşmən birliklərinin vəziyyətinə və eyni zamanda atəş dəstək koordinasiya tədbirlərinə görə hədəflərin analizini aparır. TAİKS hədəflərin vaxtında, ən uyğun silah və sursatla atəş altına alınmasını təmin edir.

ASELSAN Meteoroloji Sistemi

Meteoroloji şəraitlər top, minaatan mərmilərinin və raketlərin hədəfləri yüksək dəqiqliklə məhv etməsində önəmli rola malikdir. Bu səbəbdən atış komandaları hesablanarkən meteoroloji məlumatlar mütləq ballistik hesablamalara daxil edilməlidir. ASELSAN Meteoroloji Sistemi topların və minaatanların tənzim atışına ehtiyacını aradan qaldıraraq, hədəfi vurma dəqiqliyini artırmaq üçün ehtiyac duyulan həssas meteoroloji mə-

ruzələri hazırlayır. Bu məlumatlar rəqəmsal şəbəkə vasitəsi ilə BAİKS, MAİKS və üst komanda sistemlərinə göndərilir.

Ön Müşahidə Maşını

Ön Müşahidə Maşını (ADESTİM) ön xətdəki müşahidəçilərə teleskopik yüksələ bilən dirək üzərinə qurulmuş elektro-optik sensorlar ilə gündüz və gecə (termal) hədəf təsbiti, komanda, kontrol və rabitə qabiliyyəti qazandıran bir sistemdir. Sistem ərazini müşahidə edərək atəş açılacaq hədəflər barədə bilgiləri Tabor Atəş Dəstək Komanda Mərkəzi,

Yer Ölçmə Sistemi

Yer Ölçmə Sistemi top, minaatan və raket sistemlərinin tapşırıqların icrası üçün ehtiyac duyduğu yer və istiqamət bilgilərini yüksək dəqiqliklə əldə etməsi üçündür. Əldə olunmuş informasiya rəbitə vasitəsi ilə batareya atəş idarəetmə mərkəzlərinə (BAİKS, MAİKS, TAİKS), toplara, minaatanlara və raketlərə göndərilir.

Cənubi Qafqaz ordularında snayper tüfəngləri

Azad Hüseynov

Cənubi Qafqaz regionunda mövcud şərti atəşkəs anlaşmalarına baxmayaraq hərbi münaqişə tərəflərin kiçik və orta gərginlikli döyüş əməliyyatları ilə 20 ildən artıqdır davam edir. Bitməmiş bu münaqişənin aparıcı mexanizmləri arasında tərəflərin snayper birlikləri xüsusi yer tutur. Qarşı tərəfin canlı qüvvəsinin məhv edilməsi, sabotajlar, rəqib səflərində psixoloji gərginliyin yaradılmasında snayperlərin üzərinə mühüm yük düşür.

Bu baxımdan son illərdə həm Azərbaycan, həm Gürcüstan, həm də Ermənistanın snayper hazırlıqlarına xüsusi diqqət yetirdikləri, bu məqsədlə yeni silahların, müşahidə avadanlıqlarının, nişangahların, antisnayper sistemlərinin alınması diqqət cəlb edir. Eləcə də hər üç ölkənin hərbi sənayesi snayper tüfənglərinin yaradılması ilə bağlı müxtəlif layihələr reallaşdırmaqdadır.

ERMƏNİSTAN

Ermənistanın silahlanması əsas yeri keçmiş Sovet və Rusiya istehsalı olan snayper tüfəngləri - SVD (7.62x54 mm), SV-98 (.338 Lapua Magnum), OSV- 96 "Vzloşik" (12.7 mm) tutsa da, son 5 ildə Ermənistan Müdafiə Nazirliyinin Rusiyadan, Serbiyadan, İngiltərədən

və CAR-dan yeni snayper tüfəngləri almasına dair məlumatlar ortaya çıxır. Əldə edilmiş məlumatlara görə, Ermənistan Böyük Britaniyanın "Accuracy International" şirkətindən açıqlanmayan sayda "Arctic Warfare" (.338 Lapua Magnum (8.6x70)), CAR-ın "Truvelo" şirkətindən CMS (12.7x99 mm), Fransanın "PGM Precision" şirkətindən PGM .338 LM (Lapua Magnum (8.59x70 mm)),

Finlandiyanın "Sako" şirkətindən fərqli snayper tüfəngləri əldə edib. Bundan başqa, BMT Adi Silahlar Registrində açıqlanmış informasiyaya əsasən, Ermənistan 2007-ci ildə Serbiyanın "Zastava Arms" şirkətindən 250 ədəd M-93 "Black Arrow", 2008-ci ildə Rusiyadan 52 ədəd SV-98, 2009-cu ildə 3 ədəd VSS "Vintorez", 2010-cu ildə Ukraynadan 50 ədəd modernləşdirilmiş SVD, 2012-ci ildə Rusiyadan açıqlanmayan sayda "Orsis" T-5000 snayper tüfəngləri satın alıb.

1996-cı ildən ölkədəki müəssisələrdə sovet atıcı silahlarının üzərində müəyyən dəyişikliklər aparmaqla snayper tüfənglərinin nümunələrini yaratmağa çalışan Ermənistanın K-11 (5.45x39 mm), K-8 (7.62 mm), K-11M və K-15 (12.7 mm çaplı) snayper tüfəngləri yaradılaraq istifadəyə qəbul edilib. Silahlanmaya 1996-cı ildə qəbul edilmiş K-11 tüfənginin uzunluğu 920 mm, onun 7.62x54 mm çaplı K-8 konfigurasiyasının uzunluğu 1140 mm, lülələrinin uzunluğu isə müvafiq olaraq 415 və 620 mm təşkil edir. Silahların effektiv atış məsafəsi K-11 üçün 600, K-8 üçün 800 metr, maksimal atış məsafəsi isə müvafiq olaraq 1000 və 1300 metrdir.

RPK-74 əl pulemyotu və SVD tüfənglərinin sintezi nəticəsində meydana gələn bu snayper tüfəngləri 30 (K-11) və 10 (K-8) patron tutumlu daraqla komplektləşdirilir. Optik nişangahsız və boş halda silahların çəkisi 4.5 kq təşkil edir. Ermənistan Ordusu tərəfindən istifadəyə qəbul edilməsinə baxmayaraq, effektiv olmadıqından hər iki tüfəngin istehsalı 2002-ci ildə dayandırılıb. Bundan sonra, K-11 və K-8 tüfənglərinin bazasında təkmilləşdirmə işləri aparılmaqla K-11M tüfəngi hazırlanaraq 2012-ci ilin oktyabr ayında Ermənistan hərbi sənaye məhsulları sərgisində nümayiş etdirilib. Mətbuatda yazıldığı qədər silahın ergonomikası sələfi ilə müqayisədə xeyli yaxşılaşdırılıb. Silahın qundağına təpməni azaltmaq üçün amortizasiya yaradan balış, yanaq tənzimçisi yerləşdirilib, qundaq yatağının forması dəyişdirilib. Tüfəngin lüləsinə səs boğucu birləşdirmək imkanı yaradılıb.

Ermənistan müəssisələrindən birində 2010-2012-ci illərdə hazırlan-

K-15

mış 12.7x108 mm çaplı K-15 snayper tüfənginin uzunluğu 1500 mm, lüləsinin uzunluğu 1100 mm təşkil edir. Tüfəng uzun sürüşən çaxmaq və əllə doldurma – "bolt action" prinsipi ilə işləyir. Rəsmi məlumatlara görə, K-15 tüfənginin atış tempi dəqiqəyə 16 atəş, güllənin başlanğıc sürəti 810 metr/saniyə, effektiv atış uzaqlığı 1600 metr, nişangahla atış uzaqlığı 2000 metr təşkil edir. Silah 6

görə, "ASPAR Arms"ın 7.62x35 mm çaplı patrondan istifadə edən üç fərqli snayper tüfəngi mövcuddur. Bu döyüş sursatı səssiz və alovşuz atış cihazları ilə təchiz olunmuş tüfənglər üçün nəzərdə tutulur. Patronda güllələr 14.3 qram çəkiddə olmaqla iki tipdir - zirehdeşən və HPBT (Hollow Point Boat Tail). Güllələrin ilk sürəti 320 m/saniyə təşkil edir ki, bunun sayəsində atəşin səs azalır.

Ordu xüsusi təyinatlıları və polis qüvvələri üçün nəzərdə tutulan 7.62x35 mm çaplı ASS-300 yarımavtomatik snayper

ASS-300

tüfənginin uzunluğu 920 mm, lüləsinin uzunluğu isə 250 mm, çəkisi 4.3 kq, atış uzaqlığı isə 200 metr təşkil edir. Tüfəng 10 patron tutumlu daraq və "Schmidt & Bender" optik nişangahı komplektləşdirilib. "Kalaşnikov" avtomatının konstruksiyası əsasında hazırlanmış tüfəng tənzimlənən qundaq, səsboğucu və Piccatini relsi ilə təchiz olunub. Silahın qundağında bükülən dayağ mövcuddur. ASPAR Arms şirkətinin ASR-300 adlı başqa bir snayper tüfəngi isə ASS-300-dən özünün qundağının yığılma imkanı və nisbətən böyük ölçüsü ilə seçilir. Silahın ümumi uzunluğu 950 mm olsa da lüləsi ASS-300-də olduğu kimi 250 mm-dir. Çəkisi 4.5 kq təşkil edən bu tüfəng də "Schmidt & Bender" optik nişangahı və 7 patron tutumlu daraqla komplektləşdirilib. ASR-300 tüfənginin ASR-300C konfigurasiyası daha uzaq

dəfə böyütməyə malik optik nişangahla komplektləşdirilib və çəkisi (nişangahsız və dayaqsız) 18 kiloqramdır.

Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının (KTMT) 2012-ci ildə Ermənistanda keçirilmiş təlimləri zamanı bu ölkədə fəaliyyət göstərən "ASPAR Arms" şirkəti tərəfindən istehsal olunmuş üç snayper tüfəngi nümayiş olunub. Şirkətin rəsmi saytında yer alan məlumatlara

K-11 Armenia

Borbalo-213

məsafədə hədəflərə qarşı atəş açmaq üçün nəzərdə tutulur. Bu silahın lüləsinin uzunluğu 450 mm, gülləsinin başlanğıc sürəti 700 m/saniyədir.

GÜRCÜSTAN

Ermənistandan fərqli olaraq, Gürcüstan Silahlı Qüvvələrinin silahlanmasında əsas yeri Avropa və Amerika istehsalı olan snayper tüfəngləri tutur. Gürcüstan Ordusu texnoloji yenilənmə proqramına uyğun olaraq silahlanmasındakı keçmiş Sovet istehsalı olan silahları qərb silahları ilə əvəzləməkdə davam edir.

Hazırda Gürcüstan Ordusunun silahlanmasında ABŞ istehsalı olan M82A1 "Barrett", M95 "Barrett", McMillan TAC-50, "Remington 700", DT SRS, M-24, İsveçrə istehsalı olan OM-50 "Nemesis", Brugger & Thomet APR .308, Brugger & Thomet APR .338, Çexiya istehsalı olan OP-99 "Falcon", Serbiya istehsalı olan M-93 "Black Arrow", İsrail istehsalı olan GALATZ, Finlandiya istehsalı olan Sako TRG-22, Sako TRG-42, Sovet, Rusiya, Ukrayna istehsalı olan SVD və VSS "Vintorez" snayper tüfəngləri yer alır.

Snayper tüfənglərin önəmli qismi ABŞ tərəfindən "Öyrət və Təchiz et" proqramı çərçivəsində Gürcüstan Müdafiə Nazirliyinə bağışlanıb.

Gürcüstan 2007-ci ildə İsraildən ABŞ istehsalı olan 20 ədəd 12.7 mm çaplı M-82A "Barret", Ukraynadan 100 ədəd SVD, 2008-ci ildə İngiltərədən 5 ədəd "Arctic Warfare" (.338 Lapua Magnum)

markalı snayper tüfəngi satın alıb.

Bununla yanaşı, 2013-cü ilin ortalarında Gürcüstan mühəndisləri tərəfindən "Borbalo-213" adlı antitəhiz material snayper tüfəngi ictimaiyyətə təqdim edilib. Silah mühəndisi A. Xitaraşvili tərəfindən yaradılmasına 2003-cü ildə başlanmış bu tüfəng bullpap dizayna malikdir və "bolt action" prinsipi ilə çalışır. Uzun-sürüşən çaxmaqla təchiz edilmiş silahın qoruyucusu sağda, yuxarı hissədə, dəstəyin arxasında yerləşir. Tüfəngə müxtəlif optik nişangahların bərkidilməsi üçün lülə qutusunun üzərində piccatini relsi yerləşdirilib. Qundaq xüsusi ayaqlıq vasitəsi ilə möhkəmləndirilir. Uzunluğu 1200 mm, lüləsinin uzunluğu 800 mm olan

silahın lüləsi geri təpmənin azaldılması üçün ağır əyləci ilə təchiz olunub. Silahın çəkisi 11.5 kq, atış uzaqlığı 1800 metrdir. Hərbi forumlarda yayılan məlumata görə, hazırda bu tüfəngin 12.7x108 və 12.7x99 çaplı patronlara uyğunlaşdırılmış modelləri mövcuddur. Bununla yanaşı gürcü mühəndisləri tərəfindən 14.5x114 mm və 20x102 mm çaplı versiyalarının üzərində işlər aparılır.

AZƏRBAYCAN

Azərbaycanın ordu snayperləri öz hazırlıq səviyyəsinə və təchizatına görə regionda ilk yerdə dayanır. Hazırda Azərbaycan ordu snayperləri dünyanın ən müasir snayper tüfəngləri, atış hesablama sistemləri, antisnayper sistemləri ilə təchiz olunub.

Azərbaycanda snayper hazırlığı ilə ordu ilə yanaşı Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin "Hərbi Vətənpərvərlik və Mütəxəssis Hazırlığı" MMC nəzdində xüsusi kurslar təşkil olunur. Bu kurslarda hərbi xidmət çağırılacaq gənclərə trenajorlarda və döyüş silahlarından praktik vərdişlər aşılanır. Onlara Azərbaycan Ordusunun silahlanmasında yer alan snayper tüfəngləri barədə bilgilər aşılanır.

Azərbaycan snayperlərinin əsas silahı keçmiş Sovet istehsalı olan SVD və onun Rumıniya analoqu olan PSL tüfəngidir. Bununla yanaşı ordunun silahlanmasında silahlanmasında ABŞ istehsalı olan M82A1 "Barrett", M95 "Barrett", "Remington 700", Serbu BFG-50A, CAR-

ın "Truvelo" şirkətinin istehsalı olan CMS (12.7x99 mm), CMS .338 Lapua, "Denel" şirkətinin istehsalı olan NTW-20 (20x82 mm), İsveçin "Sig Sauer" şirkətinin istehsalı olan SSG-3000, SIG-50, TAC-2, İsveçə istehsalı olan OM-50 "Nemesis", Serbiya istehsalı olan M-93 "Black Arrow", İsrail istehsalı olan GALATZ, Finlandiya istehsalı olan Sako TRG-22, Sako TRG-42, Rusiya istehsalı olan OSV-96, VSS "Vintorez", Türkiyə istehsalı olan KNT-308 və JNG-90 "Bora" snayper tüfəngləri yer alır. Xüsusilə də son illərdə ordu Türkiyə istehsalı olan JNG-90 "Bora" snayper tüfənglərini daha geniş istifadə etməkdədir.

Türkiyənin BMT-yə təqdim etdiyi hesabatla görə, 2013-cü ildə Azərbaycana 100 ədəd JNG-90 "Bora-12" snayper tüfənginin satışı gerçəkləşdirilib.

Azərbaycan yerli hərbi müəssisələrində də bir sıra yeni snayper tüfəngləri yaradılaraq istehsalına başlanılıb. Yerli mühəndisləri tərəfindən 2008-ci ildə təqdim olunmuş İST-14.5 "İstiqlal" anti-material snayper tüfənginin əsasında sonrakı illərdə 12.7 mm çaplı "Mübariz", 7.62x51 mm çaplı "Yalquzaq" adlı digər snayper tüfəngləri hazırlanıb.

"İstiqlal" snayper tüfəngləri ailəsinin ilki – İST-14.5 Azərbaycan Ordusu tərəfindən hazırda cəbhə xəttində praktiki tətbiq olunur. İST-14.5 tüfəngi yüngül zirehə malik transportyorlara, hərbi nəqliyyat vasitələrinə, aerodromdakı təyyarələrə, kiçik gəmilərə qarşı effektiv tətbiq olunur. Tüfəngdə qurulmuş xüsusi əyləc İST-14.5-ə analoqları ilə müqayisədə demək olar ki, minimal təpmə qabiliyyəti qazandırır. Silahın analoqlarından digər fərqi isə yarı avtomatik atəş rejimidir. İST-14.5 tüfəngi -50, +50 dərəcə hava şəraitində, 93-97% rütubətli havada, həmçinin yağışda, qarda,

qum və tozlu şəraitlərdə istifadə oluna bilər. 2012-ci ildə bu silahın üzərində bir sıra təkmilləşdirmə işləri aparılaraq "İstiqlal-T" adlı yeni nümunəsi hazırlanıb. Təkmilləşdirmə nəticəsində silahın çəkisi 35 kq-dan 28 kq-a endirilib, bir sıra texniki göstəriciləri yaxşılaşdırılıb. İST-14.5 tüfəngindən B-32 və MDZ tipli patronlardan atəş açmaq mümkündür. Tüfəng POSP 8x42D (2000) tipli optik nişangahla təchiz olunub.

"İstiqlal" ailəsinə məxsus 12.7 mm çaplı - Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun xatirəsinə "Mübariz" adlandırılmış başqa bir snayper tüfəngi sələfindən kalibrinə və çəkisinin yüngüllüyünə görə fərqlənir. Bu tüfəng demək olar ki, İST 14.5 ilə eyni təsir gücünə malikdir. Silahın 12.7x108 mm çapı texniki hədəfləri vurmaq üçün güclü imkanlar verir. Avtomatik atəş rejiminə malik "Mübariz" hər cür hava şəraitində istifadə oluna bilər. Tüfəng -50, +50 temperaturda, habelə yağışda, qarda, qum və tozlu şəraitlərdə tətbiq oluna

bilər. "Mübariz" in çəkisi 16 kq, optik məsafəsi 2000 metr təşkil edir və darağı 7 güllə tutur. "Mübariz" B-32 tipli güllə ilə 20 mm qalınlığında zirehi deşmə qabiliyyətinə malikdir. Snayper tüfəngi Azərbaycan istehsalı olan STON optik nişangahı ilə komplektləşdirilib.

MSN mühəndisləri tərəfindən 2012-ci ildə yaradılmış, 7.62x51 mm çaplı "Yalquzaq" adlı snayper tüfənginin atış məsafəsi 1000 metr, darağının tutumu 10 patron, çəkisi isə 7.1 kq-dır. Snayper tüfəngi "bolt action" (atış zamanı təktək doldurulur) prinsipinə malikdir. "Yalquzaq" testlərdə yüksək nəticələr göstərərək və snayper tüfəngi praktik istifadəyə hazırdır. Tüfəngin üzərindəki piccatini relsi ona müxtəlif optik cihazları əlavə etməyə imkan verir. Silah qundağı atıcının anatomiyasına uyğun (qol və yanaq) tənzimlənə bilər. Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin mütəxəssislərinin sözlərinə görə, artıq hərbi qurumların birindən "Yalquzaq" üçün ilk sifariş alınıb. **AD**

JNG-90 Bora-12

AZERBAIJAN NATIONAL AGENCY FOR MINE ACTION

ANAMA

Founded in 1998, guided by the principles of safety, effectiveness and efficiency, ANAMA provides high-quality mine action activities in accordance with International Mine Action Standards.

Employing over 500 skilled and experienced personnel, ANAMA provides **services and training** in the following areas:

- Risk assessment and survey
- Manual Demining and Mine Detection Dogs
- Battle Area Clearance and Explosive Ordnance Disposal
- Mechanical Demining Operations
- Mine action planning, monitoring and evaluation
- Mine Risk Education
- Mine action information management and GIS
- Regional Training Base for training in various aspects of mine action

OUR WORK IS YOUR SAFETY

www.anama.gov.az

TÜRKİYƏNİN ZİREHLİ HƏRBİ MAŞINLAR İSTEHSALÇISI

